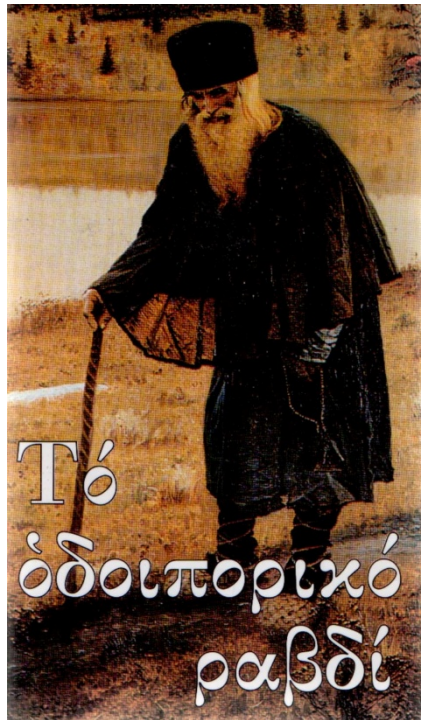

ΑΝΤΙΑΙΡΕΤΙΣΜΟΝ ΕΓΧΟΛΠΙΟΝ

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ καὶ ΠΑΡΑΘΡΗΣΚΕΙΕΣ
ΚΡΙΤΙΚΗ - ΔΟΓΜΑ - ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ

Β. Νικηφόρωφ - Βόλγιν

ΤΟ ΟΔΟΠΟΡΙΚΟ ΡΑΒΔΙ

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΑΝΤΙΑΙΡΕΤΙΣΜΟΝ ΕΓΧΟΛΤΙΟΝ

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ και ΠΑΡΑΦΡΑΣΕΙΣ
ΚΡΙΤΙΚΗ - ΔΟΓΜΑ - ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ

ΕΚΔΟΣΗ ΕΝΑΤΗ ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΠΑΡΑΚΛΗΤΟΥ ΩΡΩΠΙΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ 1999

Προλογικό σημείωμα

Τα κείμενα που ακολουθούν, είναι γραμμένα από το ρώσο λόγιο Βασίλειο Ιωαχειμόβιτς Νιχηφόρωφ (1901-1941), γόνου φτωχής οικογένειας της Τβέρ, που, μετά την επανάσταση του 1917, κατέφυγε στην Εσθονία.

Από το 1921 ο νεαρός εμιγκρές άρχισε, να δημοσιεύει άρθρα και δοκίμια σε περιοδικά και εφημερίδες με το ψευδώνυμο Βόλγιν (επειδή ο μεγάλος ρωσικός ποταμός Βόλγας σχετιζόταν με τις παιδικές του αναμνήσεις). Το 1937 κυκλοφόρησε το βιβλίο του «Τα ονομαστήρια της γης» και το 1938 «Το οδοιπορικό ραβδί».

Ή επιβολή κομμουνιστικού καθεστώτος και στην Εσθονία, μετά την κατάληψή της από τα σοβιετικά στρατεύματα (1940), τον αναγκάζει να σταματήσει τη δημοσιογραφική-συγγραφική δραστηριότητα του. Ένα τρίτο βιβλίο του με τον τίτλο «Αρχαία πόλη», που από το 1939 ετοιμαζόταν να εκδοθεί, δεν θα δει τελικά το φως της δημοσιότητας.

Το Μάιο του 1941, ενώ δουλεύει σε ναυπηγείο, συλλαμβάνεται από τη μυστική αστυνομία και φυλακίζεται με την κατηγορία της αντισοβιετικής προπαγάνδας. Λίγο αργότερα μεταφέρεται στο Κύρωφ (Βιάτκα), όπου δικάζεται και καταδικάζεται σε θάνατο.

Εκτελέστηκε με τουφεκισμό στις 14 Δεκεμβρίου του 1941 σαν εχθρός του λαού. Αποκαταστάθηκε το 1991.

Το 1971 εκδόθηκε στη Νέα Υόρκη μια επίτομη συλλογή δημοσιευμάτων του Β. Νιχηφόρωφ-Βόλγιν, στη ρωσική γλώσσα, με γενικό τίτλο «Το οδοιπορικό ραβδί». Ο συγγραφέας αναπλάθει λογοτεχνικά, με απaráμιλλη ενάργεια και περιγραφική δύναμη, αυθεντικές μαρτυρίες και πραγματικά περιστατικά της εποχής του — εποχής συνταρακτικής, «αποκαλυπτικής» για την πατρίδα του και την Εκκλησία της.

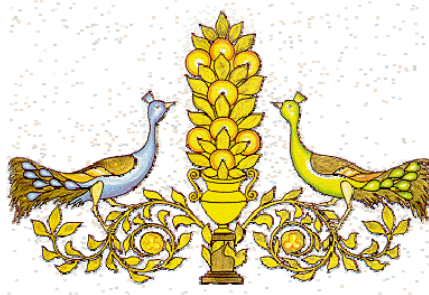
Από τη συλλογή αυτή δημοσιεύουμε εδώ σε ελληνική απόδοση ένα μεγάλο τμήμα χωρισμένο σε δυο μέρη.

Το [πρώτο μέρος](#) περιλαμβάνει το αυτοτελές έργο του συγγραφέα «Το οδοιπορικό ραβδί». Πρόκειται για άτακτες ημερολογιακές σημειώσεις ενός αγνώστου ρώσου ιερέα, που έζησε στο πρώτο μισό του 20ού αιώνα, και που αποτύπωσε στο χαρτί βιώματα και γεγονότα της ζωής του λίγο πριν και μετά την οκτωβριανή επανάσταση.

Το [δεύτερο μέρος](#) περιέχει τέσσερα κείμενα -μαρτυρίες, όπου ο συγγραφέας περιγράφει είτε προσωπικές μετεπαναστατικές εμπειρίες του είτε αλλά περιστατικά, που πληροφορήθηκε από τους πρωταγωνιστές τους η από αυτόπτες μάρτυρες — το τελευταίο μάλιστα, έχει γίνει πλατιά γνωστό εδώ και δεκαετίες, όχι μόνο μέσα στη Ρωσία αλλά κι έξω από τα σύνορα της.

Το μικρό τούτο βιβλίο προσφέρεται στον ευσεβή ελληνικό κλήρο και λαό, για να «επιχορηγήση... εν τη αρετή την γνώσιν» (Β'Πέτρ.1,5). Και να προβληματιστεί...

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΠΑΡΑΚΛΗΤΟΥ

Πριν...

Κάθε νέο χρόνο τον υποδέχομαι με ανησυχία. Κάτι το απειλητικό απλώνεται πάνω απ' τη χώρα μας. Τι ειν' αυτό, δεν μπορώ να το προσδιορίσω — μόνο πού ή ψυχή μου θλίβεται θανάσιμα!

...Παρατηρώ ότι πότε-πότε σκοτεινιάζουν οι εικόνες. Ο Εσταυρωμένος, πίσω από την αγία Τράπεζα, έγινε μαύρος. Το πρόσωπο του Κυρίου πήρε έκφραση βλοσυρή, οργισμένη... οι γεροντότεροι λένε, πώς οι εικόνες σκοτεινιάζουν πάντα πριν από τις μεγάλες συμφορές.

Μα και στη φύση κάτι το ανήσυχο υπάρχει... Βγαίνεις στο δάσος ή στον κάμπο, και στ' αυτιά σου φτάνουν από παντού θόρυβοι ανησυχητικοί, πού ποτέ άλλοτε δεν άκουγες.

Τα όνειρα έγιναν βαριά. Όλο πυρκαγιές και καταστροφές βλέπω. Είδα και

τον εαυτό μου πολλές φορές ντυμένο με τ' άμφια, να τρέχει γεμάτος φόβο στα χωράφια, μέσα στ' άγριο σκοτάδι της νύκτας, με τα τίμια Δώρα στα χέρια... Έτρεχα, έτρεχα... και με κυνηγούσαν, σφυρίζοντας απειλητικά, αναμαλλιασμένοι χωρικοί, πού φορούσαν αρχαϊκούς Ειδωλολατρικούς χιτώνες.

Τον τελευταίο καιρό νιώθω τόση πίκρα, τόση θλίψη για τους ανθρώπους — για όλους μας! Έχω τη μόνιμη αίσθηση, ότι βρισκόμαστε όλοι σ' ένα σταυροδρόμι, και ότι πολύ σύντομα δεν θα βλέπουμε πια ο ένας τον άλλο.

Λες, πάλι, όλη αυτή ή ανησυχία μου να μην είναι παρά μια αρρωστημένη υποψία;...

Μακάρι να 'ναι έτσι. Κύριε!..

Παραμονή Θεοφανίων. Χιονίζει. Το χωριό μας σκεπάζεται αργά και αθόρυβα από ένα παχύ ολόλευκο στρώμα.

Μόλις τελείωσα την ακολουθία του μεγάλου αγιασμού. Κάθε φορά πού βλέπω το νερό, συλλογίζομαι την καθαρότητα. "Ω! Να βοηθούσε ο Κύριος, ώστε τα Ιορδάνεια νάματα να ξέπλεναν το σκοτεινιασμένο πρόσωπο της γης μας! Πολλή βρωμιά έχει ή ζωή μας, θόλωσαν απ' αυτήν και τα ποτάμια του θεού..."

Αύριο θ' αρχίσω το κήρυγμα με τούτα τα λόγια: 'Ο κόσμος σαν ν' αποτελείται από ένα βιβλίο με δυο μονάχα φύλλα. Το ένα φύλλο είν' ο ουρανός. Το άλλο, η γη. Και γράμματα, όλα τα πράγματα του κόσμου. Εμείς μολύναμε το μεγάλο βιβλίο του θεού..."

Σύμφωνα με μια λαϊκή παράδοση, σήμερα τη νύκτα θα κατέβει απ' τον ουρανό το Πνεύμα του θεού για ν' αγιάσει τα νερά, πού θα σκιρτήσουν κάτω απ' τις παγωμένες επιφάνειες των ποταμών και των λιμνών. Τα μεσάνυκτα οι γέροντες θα πάνε με κουβάδες να πάρουν νερό, θα ραντιστούν όλοι μ' αυτό... Αλλ' αύριο, μετά τη θεία λειτουργία, το δυνατό το κρασί θα παλέψει σκληρά με τ' αγιασμένο νερό... Πολλές και διάφορες αμαρτίες θα γίνουν...

Κύριε, απάλλαξε τη γη Σου απ' τη βαθιά νύκτα!..»

«Φωνή Κυρίου επί των υδάτων...»

Ψάλλοντας, φτάσαμε λιτανευτικά στο ποτάμι, στο σημείο πού θα τελούσαμε τον αγιασμό. Ή μέρα ήταν σκοτεινή απ' τα βαριά, μολυβένια σύννεφα. Κάτω απ' τα πόδια μας έτριζε ο πάγος.

Τι υπέροχα πού είναι, όταν ο ρωσικός λαός λιτανεύει και ψάλλει! Τα πρόσωπα τους είναι φωτεινά—λαμποκοπούν από το φως του Κυρίου.

Αγιάσαμε τα νερά, ανοίγοντας μια τρύπα στην παγωμένη επιφάνεια και καταδύοντας τρεις φορές τον τίμιο Σταυρό. Με τι φλογερή πίστη ο κάθε χριστιανός έπινε το αγιασμένο νερό, ραντιζόταν μ' αυτό και το 'βαζε σε δοχεία, για να το ^κει την ώρα του θανάτου του, για να το πει μ' ευλαβικό πόθο, σαν θεία κοινωνία!

Στην επιστροφή ξέσπασε χιονοθύελλα. Ή πομπή μας μέσα στη θύελλα εκείνη είχε κάτι το παλαιωρωσικό. Ο δυνατός βοριάς ανέμιζε τα λάβαρα. Το χιόνι έπεφτε πάνω στις εικόνες. Όλοι μας είχαμε ασπρίσει. Ή θύελλα από τη μια — το αρχαίο εκκλησιαστικό μέλος από την άλλη... Τι ωραία!... Κι εκείνη η κίτρινη φλογίτσα του φαναριού, πού πήγαινε μπροστά, πώς τρεμόσβηνε, χωρίς όμως ποτέ να σβήνει...

Μέχρι αργά το βράδυ γύριζα στις καλύβες των χωρικών και αγίαζα το ποίμνιο μου με τον μεγάλο αγιασμό των Θεοφανίων. Όλο το χωρίο ήταν μεθυσμένο!... Πάλι καυγάδες;

Πάλι σκοτωμοί; Είναι δυνατόν;».

Τη νύκτα μ' έπιασε πονοκέφαλος. Βγήκα στον εξώστη. Ή θύελλα μαινόταν. Ανατρίχιαζες ακούγοντας τη φοβερή βοή της.

— Μην επιτρέψεις. Κύριε, να βρεθεί κανένας μ' αυτό τον καιρό στον κάμπο ή στα μονοπάτια του δάσους!..-

Ά, οι καμπανάρηδες το παραγλέντησαν απόψε! Αναγκάστηκα ν' ανέβω ο ίδιος στο καμπαναριό, να κτυπήσω τις καμπάνες γι' αυτούς πού βρίσκονταν στο δρόμο...

Κτυπούσα ώρα πολλή. Πάγωσα. Σταμάτησα. Μα δεν κατέβηκα αμέσως κάτω. Έμεινα εκεί αρκετή ώρα ακόμα, σαν μαγνητισμένος, κοιτάζοντας τη θύελλα... Μήπως ήταν κι αυτή μια προτύπωση εκείνης της απειλής, πού έχει απλωθεί πάνω στη ρωσική γη;

Ό γιατρός κουνούσε το κεφάλι του αποδοκιμαστικά.

— Μα είναι λογικό, π. Αθανάσιε, να βγαίνεις έξω, στην παγωνιά και τη θύελλα, αφού ξέρεις πώς έχεις τόσο αδύνατους πνεύμονες;

Όλοι ανησυχούσαν για μένα. Έλεγαν πώς ο θάνατος κρεμόταν πάνω απ' το κεφάλι μου, μα ο Χριστός τον έδιωξε και μου χαμογέλασε..

Όταν ο παπάς είναι καλά και δεν αντιμετωπίζει δοκιμασίες και θλίψεις, οι άνθρωποι του χωριού όχι μόνο δεν τον πολυσέβονται, μα και τον ειρωνεύονται, του πετάνε άπρεπες κουβέντες, τραγουδάνε μπροστά του άσεμνα τραγούδια... Όταν όμως αρρωστήσει — τι αντίθεση! — είναι έτοιμοι και την ψυχή τους να δώσουν για να τον βοηθήσουν... Κακά τα ψέματα, ο ρώσος νιώθει απ' όλους εγκαταλειμμένος, και μόνο τον Ιερέα θεωρεί ακόμα σαν «πατέρα του»... πατέρα συχνά ανάξιο, όμως οικείο και

αχώριστο... Το ίδιο έγινε και με μένα: Όταν ήμουνα καλά, υπέμενα συχνά τις ειρωνείες και τις απρέπειές τους. Μόλις αρρώστησα βαριά, άρχισαν να κλαίνε, να προσεύχονται για μένα, να μου φιλάνε τα χέρια!

Τώρα για μένα όλος ο κόσμος έγινε ναός του θεού. Να τι σημαίνει αρρώστια!

Πάνω στο τραπέζι έπεσαν οι ακτίνες του ήλιου. Ακούμπησα εκεί τα χέρια μου κι ένιωσα πολλή καρά — η ζωή συνεχίζεται!

Βγήκα έξω, στον καθαρό αέρα, για πρώτη φορά. Ο Μάρτης περπατάει πάνω στο χιόνι και πίσω του χοροπηδάνε και φτερουγίζουν τα σπουργίτια. Αχ, αυτά τα σπουργίτια! Τι χαριτωμένα πού είναι! Σε γεμίζουν ευθυμία και ευφροσύνη με τη ζωηράδα τους, τα καμώματά τους, την ικανοποίηση τους... «Καλή λίσαν» είναι η γη του Θεού! Σε λίγο θα 'ρθει η άνοιξη, και, όπως λέει ο λαός μας, θ' αρχίσει να κεντάει την καινούργια νυφιάτικη φορεσιά της γης με τα πολύχρωμα λουλούδια, τα χορτάρια και τα ποικιλόσημα φύλλα.

Ό διακο-Ζαχαρίας με βοήθησε να σηκωθώ από το κρεβάτι. Η έκφραση του, το χαμόγελο του— μαρτυρούν πώς είναι πολύ ευχαριστημένος για τη βελτίωση μου. Παρατηρώ το πλατύ, φωτεινό του πρόσωπο και συλλογίζομαι: «Τι καλά πού θα 'ταν, αν έτσι πάντα πορεύονταν οι άνθρωποι πάνω στη γη του θεού, βοηθώντας ο ένας τον άλλον και χαμογελώντας τόσο γλυκά... με τόση ευχαρίστηση... πού ξεπηδάει απ' τα βάθη της καρδιάς...»

Δεν είναι καλό για έναν ιερέα να σκέφτεται τα γήινα... Μα σήμερα ήρθαν στο νου μου γήινες αναμνήσεις, πού μ' έκαναν να μελαγχολήσω: θυμήθηκα τη μακαρίτισσα την πρεσβυτέρα μου—πόσο θα χαιρόταν τώρα για την ανάρρωση μου!... θα με στήριζε για να περπατήσω... Ήταν κι εκείνη ψυχή στοχαστική... Αν ζούσε, θ' αναπολούσαμε τους νεανικούς μας περιπάτους στη Μόσχα..., τις αναβάσεις στις βουνοπλαγιές του Βορομπιέβι..., το θείο πόθο πού γεννούσε στις καρδιές μας το άκουσμα της σαρακοστιανής καμπάνας... Κάθε άνοιξη μας θύμιζε την αγνή νιότη—το «χάιρε νύμφη ανύμφευτε»

Μα δεν μπορεί ο άνθρωπος να έχει μέσα του Απόλυτη, αθόλωτη χαρά!

Μεγάλη Σαρακοστή. Μυστήριο της εξομολογήσεως. Με βαρείες αμαρτίες είναι φορτωμένος ο άνθρωπος. Αλίμονο, κάθε χρόνο τα αμαρτήματα του είναι πιο μεγάλα και πιο μαύρα... Ασήκωτος ο ζυγός στους ώμους του Ιερέα: Να λύνει τους ανθρώπους απ' τα δεσμά της αμαρτίας! Σε πολλούς πρέπει να βάλω επιτίμια, σύμφωνα με τους κανόνες της εκκλησίας, αλλά δεν το αντέχω... Δεν μπόρεσα ποτέ να γίνω αυστηρός! Από την άλλη πάλι, πόση συμπάθεια νιώθω, όταν βλέπω την ελικρινή μετάνοια τους! Αυτή η μετάνοια είναι ή μόνη ελπίδα του ρωσικού λαού, το μοναδικό του όπλο

μπροστά στο κακό, πού όλο και πλησιάζει... Αμαρτάνει μα είναι Ικανός να κλάψει πικρά, επαναλαμβάνοντας τα λόγια του αγίου Ανδρέου Κρήτης στον Μεγάλο Κανόνα: «Άλωσα το πρωτόκτιστον κάλλος και την ευπρεπιάν μου· και άρτι κείμαι γυμνός και καταισχύνομαι».

Τ' ανοιξιάτικα νερά κυλάνε στη γη, σχηματίζοντας ρυάκια.

Μετά το Μέγα Απόδειπνο πήγα έναν περίπατο στο δάσος κι έκοψα μερικά κλαδιά από τις λυγαριές, τις στολισμένες με τα κόκκινα λουλούδια τους. θαρρώ πώς, όταν θα πεθαίνω, δεν θα ονειρεύομαι απ' τα γήινα τίποτ' άλλο, παρά μονάχα τούτες τις ανθισμένες κόκκινες λυγαριές!

... Τα δάση μας τα κόβουν! Και τα κόβουν ασυλλόγιστα, με καταστροφική μανία. Ολόγυρα στο χωριό μας υπήρχαν τόσα πυκνά, παρθένα δάση... Σαι ζούσαν εκεί μέσα τόσα πουλιά, τόσα αγρίμια... Μα τώρα, ερημιά...

Παρατηρώ, πώς όσο περισσότερο καταστρέφεται ή φύση, τόσο χειροτερεύει ή ζωή πάνω στη γη, τόσο σκοτεινιάζουν τα πρόσωπα των ανθρώπων... θελήσαμε να δείξουμε την ψευτοπαλληκαριά μας πάνω στη φύση! Βαλθήκαμε να την κατακτήσουμε, να την υποτάξουμε, να την εξουσιάσουμε, να την «αξιοποιήσουμε»...

Πόσες φορές, από αλαζονική επιδεκτικότητα και μόνο, δεν κάψαμε τεράστια δάση, δεν σκοτώσαμε τόσα ζώα και πουλιά... Με τρόπο αντιμετώπιζει πια ή φύση τον άνθρωπο, σαν τον χειρότερο εχθρό της. Μήπως απ' αυτό θα έρθει η μεγάλη θλίψη;

Πριν από τη Μεγάλη Εβδομάδα επισκέφθηκα μία-μία όλες τις καλύβες του χωριού και είχα στενή προσωπική επαφή με όλους τους χωρικούς του ποιμνίου μου. Ποτέ πριν δεν είχα κάνει κάτι τέτοιο. Μα τώρα έχω αρχίσει ν' ανησυχώ πιο πολύ για τις ανθρώπινες ψυχές, θέλω να τις προετοιμάσω για την επερχόμενη θύελλα, να τις στερεώσω. Δεν απαλλάσσομαι ποτέ από το προαίσθημα, πώς θα υποστούν σε λίγο μεγάλες δοκιμασίες...

Καθώς μπαίνω μέσα σε κάθε καλύβα, τους λέω:

— Ήρθα κοντά σας για να ζεσταθώ!

Όλοι χαίρονταν με την επίσκεψη μου.

Μου σέρβιραν τσάι απ' το σαμοβάρι, κι έπειτα κάθονταν κοντά μου κι έπαναν τη συζήτηση μαζί μου... Α, με πόση συγκίνηση αντικρίζα τα βασανισμένα πρόσωπα των χωρικών, πού μόλις φωτίζονταν απ' την αδύνατη φλόγα της λάμπας του πετρελαίου, να με κοιτάνε κατάματα και ν' ακούνε αχόρταγα το λόγο του Θεού!

Μόνος, πολύ μόνος κι αβοήθητος είναι ο άνθρωπος σήμερα! Δεν έχει στήριγμα. Του χρειάζεται παρηγορητής. Ή Ρωσία χρειάζεται πάντα τα μοναστήρια και τους γεροντάδες, τους στάρετς, τους παρηγορητές... Αν όχι σ' αυτούς, που αλλού να καταφύγουν οι ανήσυχες και πονεμένες ψυχές μας; Απ' τη ζοφερή μας μοναξιά και την εγκατάλειψη δεν προέρχονται

τάχα όλες οι θλίψεις, όλος ο ψυχικός μας κόπος, ακόμα και ή αμαρτία;

Τη Μεγάλη Εβδομάδα το χωριό μοιάζει με μοναστήρι. Όλοι είναι σοβαροί, φιλάδελφοι και συγκαταβατικοί. Και οι πιο καβγατζήδες έχουν συμμαζευτεί. Και οι πιο άσωτοι νηστεύουν αυστηρά!... Τους παρατηρώ, και το ξαναλέω: Δεν θ' αρνηθεί το Χριστό ο ρωσικός λαός! Θα επιστρέψει κοντά Του, θα Του ομολογήσει τα σφάλματα του, θα μετανοήσει, θα καθίσει στα πόδια Του...

Βγήκα έξω. Ήσυχο ανοιξιάτικο σούρουπο. Σούρουπο πασχαλινό. Φυσούσε ο γνωστός απριλιάτικος αέρας, θυμήθηκα τα λόγια του Τσέχωφ: *«Ο ίδιος ακριβώς αέρας φυσούσε και στα χρόνια του Ρούριχ και στα χρόνια του Ιβάν του Τρομερού και στα χρόνια του Μεγάλου Πέτρου»*. Ή πιο χαρακτηριστική περίοδος της ρωσικής γης είναι τότε πού λιώνουν τα χιόνια, και μάλιστα στο σούρουπο, με τον αέρα. Τότε τη νιώθω πιο οικεία, πιο αγαπητή... κι αυτό μου συμβαίνει περισσότερο τον τελευταίο καιρό, πού σα να φεύγει κάτω απ' τα πόδια μου...

Έμεινα μόνος στο πασχαλινό τραπέζι.
Γιατί με πλακώνει τόση θλίψη αυτή την ολόλαμπρη και σωτήρια νύχτα;
Γιατί πάλι τριγυρνάει στο νου μου η σκέψη, ότι βρισκόμαστε όλοι μπροστά σ' ένα σταυροδρόμι, και πολύ σύντομα θα χωρίσουμε, δεν θα βλέπουμε πια ο ένας τον άλλον;

Καθώς άλλαξα με τους ενορίτες μου τον τριπλό αναστάσιμο ασπασμό, ήθελα να ξεσπάσω σε κλάματα. Τους έβλεπα με λύπη αβάσταχτη να περπατούν στους ξεπλυμένους απ' την ανοιξιάτικη βροχή δρόμους, κρατώντας στα χέρια τους τα μπογαλάκια με τα ευλογημένα πασχαλινά φαγητά, γελώντας χαρούμενα δίνοντας ευχές... Να, σκέφτομαι, σε λίγο θα τους χάσω απ' τα μάτια μου. Ποτέ πια δεν θα ξανάρθουν εδώ, στο πασχαλινό δείπνο του Χριστού!
Λες πάλι να έχει σφηνωθεί μέσα μου μια έμμονη ιδέα; Μακάρι να 'ναι έτσι. Κύριε!

Ο ήλιος λούζει τη γη με το φως του. Οι μηλιές είναι ολάνθιστες. Το μάτι δεν χορταίνει την έξοχη ανοιξιάτικη μεγαλοπρέπεια. Πολύ εύστοχα αντιστοίχισε κάποιος τους δώδεκα μήνες του χρόνου με τους δώδεκα μαθητές του Χριστού. Μήνας Μάιος — Ιωάννης ο θεολόγος ο ευαγγελιστής της αγάπης, ο «ηγαπημένος» του Κυρίου.

Μες στη λιακάδα κάθομαι και ξεφυλλίζω το Ψαλτήρι, ενώ τα άνθη απ' τις μηλιές πέφτουν πάνω στους ώμους μου και στις σελίδες του βιβλίου.

«Οι ουρανοί διηγούνται δόξαν θεού, ποιήσιν δε χειρών αυτού αναγγέλλει

το στερέωμα... Εν τω ήλιω έθετο το σκήνωμα αυτού' ...απ' άκρου του ουρανού ή 'έξοδος αυτού, και το κατόντημα αυτού έως άκρου του ουρανού, και ούκ εστίν ος αποκρυβήσεται της θέρμης αυτού».
(Ψαλμ.18,1-7)

Θες απ' αυτά τα λόγια του ψαλμωδού, θες από την ομορφιά του τοπίου που με τριγύριζε, δεν μπόρεσα να μη σταυροκοπηθώ και να μην αναφωνήσω αυθόρμητα:

— Κύριε! Ελθέτω η βασιλεία Σου!
Τι καλά που θα 'ταν να νικούσαμε τη θλίψη αυτής της ζωής! Να φυτεύαμε στη γη τη χαρά της Βασιλείας! Ν' αξιωνόμασταν την αληθινή Ζωή!

Πολύ θερμό είναι τούτο το καλοκαίρι.
Πολλά δάση καίγονται. 'Ο ήλιος σκοτίζεται απ' τους καπνούς. Το φως είναι παράξενο, ανησυχητικό, «αποκαλυπτικό».

Οι νύκτες φωτίζονται από αλλεπάλληλες οργισμένες αστραπές. Μα βροχή δεν πέφτει.

Κάτω απ' τη γη έρπουν υπόκωφοι, φοβεροί ήχοι... 'Ο γερο-Κήρυκος μου ειπε πώς κόλλησε τ' αυτί του στο χώμα και άκουσε τρομακτικά βουητά.

— Παπούλη, συμφορά προμηνάει τούτο!

'Ο Σέμας, ο σάλος, τρέχει πάνω-κάτω σ' όλο το χωριό και ξελαρυγγιάζεται, τραγουδώντας ανατριχιαστικά:

— Μαύρο κοράκι! Μαύρο κοράκι!

Γιατί πετάς από πάνω μου; Μπας και μυρίζεσαι την καταστροφή μου;
Ναι... ε- εεχ!...

Οι γυναίκες τον διώχνουν με φωνές, αυτός όμως συνεχίζει να ξεσκίζει τις ψυχές με την κραυγή της στέπας:

— Ε-εεχ!...

Δεν συγκρατήθηκα. Βγήκα απόψε στο δάσος κι ακούμπησα τ' αυτί μου στη γη — βουίζει στ' αλήθεια;...

Ναι!

...Μήπως όμως ειν' ή καρδιά μου που βουίζει;

Εύπνησα με τρόμο, φωνάζοντας δυνατά. Στον ύπνο μου έβλεπα τον Κύριο να εγκαταλείπει τη γη!. Πετάχτηκα απ' το κρεβάτι. Δεν μπορούσα να ησυχάσω.

Οι αστραπές φώτιζαν κάθε τόσο το Εικονοστάσι. Πλησίασα στο παράθυρο. Για πολλή ώρα είχα στυλωμένο το βλέμμα στη μαυρισμένη γη. Άρχισε να με κυριεύει ίνας βαθύς φόβος. Έπεσα στα γόνατα, μπροστά στις εικόνες. Μα η προσευχή δεν μ' έκανε να γαληνέψω, όπως πρώτα.

— Άραγε, Εκείνος δεν μ' ακούει πια;

Τα μεσάνυχτα έτρεξα στην εκκλησία. Άναψα την επτάφωτη λυχνία του ιερού. Στάθηκα μπροστά στην άγια Τράπεζα ως το πρωί. Ένωθα καλύτερα.

Κηρύχθηκε πόλεμος*!

Μνημόσυνα απ' άκρη σ' άκρη της Ρωσίας.
Τα δίπτυχα γεμίζουν με τα ονόματα νεκρών στρατιωτών ...
Τώρα περισσότερο η ψυχή ζητάει τη στέρηση και την προσφορά. Ο ,τι είχα και δεν είχα το μοίρασα στα ορφανά. Κοιτάζω τώρα τ' άδεια δωμάτια του σπιτιού μου και σκέφτομαι: 'Δεν υπάρχει μεγαλύτερο αγαθό απ' την απάρνηση των επίγειων πραγμάτων'.
Καλά το είπανε, πώς οποίος απέκτησε μια πορσελάνινη τσάσκα, αυτός δεν είναι πια ελεύθερος!
Δεν θέλω να κρατήσω ούτε το άδειο σπίτι μου. Αύριο φτάνουν πρόσφυγες απ' την πολεμική ζώνη. Θα εγκαταστήσω εδώ όσους χωράνε. Έμενα μου φτάνει το λουτρό* θα βολευτώ όπως-όπως...

Ένωσα πολύ Ικανοποιημένος με τον εαυτό μου — το συνειδητοποίησα την ίδια στιγμή και ντράπηκα: Τι φίλαυτα οντά πού είμαστε, λοιπόν! Δεν μπορούμε να κάνουμε το παραμικρό καλό, χωρίς να φουσκώσουμε από αυτοδικαίωση. Πόσο μακριά είμαστε από τη γνήσια, ανόθευτη, τέλεια αγάπη!

Διαπίστωνα για πρώτη φορά, πώς το λουτρό ήταν πολύ άνετο. Ανεξάρτητο από το υπόλοιπο οίκημα, φτιαγμένο από κορμούς δέντρων, χαριτωμένο και χαμηλοτάβανο, μου δημιουργούσε ένα αίσθημα ψυχικής ζεστασιάς.

Άναψα το καντήλι, κι ένιωσα πώς ήρθε ο ίδιος ο Χριστός και κάθισε κοντά μου, στον χωριάτικο ξύλινο πάγκο.

Έραβα ένα κουμπί στο ράσο μου και συλλογιζόμουν: *"Τι ωραία να ζεις σ' ένα σπιτάκι με χαμηλό ταβάνι! Φέρνει στην καρδιά σου τόση γαλήνη, τόση ησυχία!..."*

Μα πάλι με πλησιάζει ύπουλα ή αυτοϊκανοποίηση, πάλι πλανιέμαι...
Πρέπει να δουλέψω περισσότερο πάνω στον εαυτό μου...

Ή γη ταραζεται.

Ό λαός ανησυχεί.

Παντού συμφορές...

Οι άνθρωποι μαζεύονται γύρω μου. Ζητάνε παρηγοριά. Κάθομαι ως αργά

τη νύκτα κι ακούω τον καημό τους, την αγωνία τους, τη θλίψη τους...
Πολύς ο πόνος... Όλοι τους σηκώνουν σταυρό. Τους κοιτάζεις, κάτι θέλεις
να πεις για να τους παρηγορήσεις, μα... τελικά κατεβάζεις το κεφάλι και
σωπαίνεις...

Μεγάλο κακό μας βρήκε με τούτον τον πόλεμο. Ωστόσο η καρδιά
προειδοποιεί για κάτι πολύ χειρότερο, πολύ φοβερότερο.

— Σε ποια ακόμα δοκιμασία οδηγείς, Κύριε, το λαό μας;

Μετά.

Ή κομμούνια του χωρίου μας άρχισε τη δραστηριότητα της οργανώνοντας
γλέντια στο κοιμητήριο.

Οι παλικαράδες γκρεμίσανε απ' το καμπαναριό τη μεγάλη καμπάνα. Τα
τζάμια του λουτρού, πού μένω, τα σπάσανε όλα. Ό Αλέξιος Μπακβόλωφ
έκαψε το ξύλινο προσκυνητάρι, πού ήταν πάνω στο δρόμο. Ό Κούζμα
έσκισε με το τσεκούρι την εικόνα της Δέσποινας μας, της Κυρίας
Θεοτόκου, και την έριξε στη φωτιά.

Κάθε νύκτα ακούγονται πυροβολισμοί. Πηγαίνω από καλύβα σε καλύβα.
Παρηγορώ, νουθετώ, προσεύχομαι...

Μου έστησαν καρτέρι αργά το βράδυ και με κτύπησαν ανελέητα. Τρεις
μέρες δεν μπόρεσα να βγω έξω. Το κορμί μου όλο ήταν τυλιγμένο μ'
επιδέσμους.

Πείνα... Με πολλή δυσκολία βρίσκουμε μια χούφτα αλεύρι για τα
πρόσφορα. Ό λειτουργικός άρτος γίνεται τώρα από σίκαλη — μαύρισε το
σώμα του Χριστού!..

Σήμερα λειτούργησα. Ή εκκλησία ήταν γεμάτη από πεινασμένους. Οι
μανάδες φέρανε τα εξαντλημένα παιδάκια τους, μα δεν μπορούσαν να τα
κρατήσουνε στα χέρια από αδυναμία. Τα άφηναν στο πάτωμα, μπροστά
στις εικόνες. Όλοι κλαίγαμε — πιο πολύ γι' αυτά τα παιδιά. Εκεί, μέσα στο
ναό, μπροστά στα μάτια μας, άφησε την τελευταία του πνοή το τετράχρονο
αγοράκι του σιδερά Ματθαίου. Πολλοί ξάπλωναν κατάχαμα — η πείνα
τους είχε κόψει τα πόδια.

Κοινωνούσα τα παιδιά, και με δυσκολία κρατούσα στα χέρια μου το άγιο
Ποτήρι...Είναι φοβερό το θέαμα ενός βρέφους, πού σβήνει από έλλειψη
τροφής...

Ό ψάλτης δεν άντεξε ως το τέλος. Σωριάστηκε καταγής. Κι ο διάκος
κοίταζε με βουλιμία τα σικαλένια πρόσφορα.

Στα παιδιά δίναμε από ένα πολύ μικρό κομμάτι πρόσφορο. Το κατάπιναν

μονομιάς, και τέντωναν τα κεράκια τους να πάρουν κι άλλο.

- Δώσε μας ψωμάκι, παππούλη! Δώσε μας, για χάρη του Χριστού!

Στο τέλος της λειτουργίας βγήκα να κηρύξω;

Ή ματιά μου έπεσε διαδοχικά στα κοκαλιάρικα, κιτρινισμένα πρόσωπα..., στα νήπια, πού οι μανάδες τους είχαν αποθέσει μπροστά στις εικόνες των ουράνιων προστατών μας..., στο νεκρό αγοράκι, πού ήταν ξαπλωμένο σ'ένα σκαμνί!..

Δεν άντεξα. Ξέσπασα σε λυγμούς. Έπεσα στα γόνατα, μπροστά στους ανέκφραστους ανθρώπους — τα ζωντανά λείψανα. Δεν μπόρεσα να πω λέξη!

Πιάσαμε όλοι να κλαίμε και να φωνάζουμε μ' όση δύναμη μας είχε απομείνει:

— Κύριε, σώσε μας! Υπεραγία Θεοτόκε, προστάτεψε μας!

Νύκτα, 20 Νοεμβρίου: Οι θολωμένες ψυχές έβαλαν φωτιά στο ναό μας.

Με τη βοήθεια του Κυρίου, πέρασα ακίνδυνα μεσ' από τις φλόγες κι έφτασα ως το ιερό. Κατόρθωσα να σώσω το Ιερό αντιμήνσιο, το άγιο Αρτοφόριο με τα τίμια Δώρα, καθώς και μερικά λειτουργικά βιβλία. Δυστυχώς, το άγιο Ποτήριο χάθηκε μέσα στις φλόγες.

Οι φίλοι με προειδοποιούν και με παρακινούν:

— Φύγε, παππούλη, μακριά από τον πειρασμό! θέλουν να σε σκοτώσουν!

Δεν πάω πουθενά! «Κύριος υπερασπιστής της ζωής μου' από τίνος δειλιάσω;» (Ψαλμ.26.1).

Που θ' απλώσω τώρα το αντιμήνσιο; Που θα τελώ τα αγία μυστήρια του Χριστού;»

Στο κοντινό δάσος υπήρχε ένα άνετο κυνηγετικό καταφύγιο. Το μετατρέψαμε σε οίκο του θεού. Οι ενορίτες μου ανασκουμπώθηκαν. Φέρανε εικόνες, κρεμάσανε καντήλια...

Από φρεσκοκομμένα δέντρα φτιάξανε εικονοστάσι, αγία Τράπεζα, αγία Πρόθεση. Μου ράψανε και άμφια από χοντρό, γερό ύφασμα — απ' αυτό πού κάνουν τα σακιά. Ό Εγόρουσκα, καλλιτέχνης ξυλουργός, έφτιαξε ένα ξύλινο άγιο Ποτήριο, και σκάλισε πάνω του τη φράση: «Ποτήριον σωτηρίου λήψομαι και το όνομα Κυρίου επικαλέσομαι».

Έρχονται οι πιστοί. Έρχονται από πολύ μακριά, περπατώντας συχνά δεκάδες βέρστια*. Έρχονται στον οίκο του θεού για να παρηγορηθούν. Ο χώρος δεν είναι αρκετός. Στέκονται κάτω απ' τον ανοικτό ουρανό. Τους εξομολογώ ως αργά τη νύκτα. Τους ακούω. Τους καθησυχάζω... Σκοτεινή, παγωμένη η νύκτα...

Οι νεολαίοι γυροφέρνουν το χωριό με τραγούδια και βλαστήμιες. Να τους... πλησίασαν στο κατάλυμα μου. Σταμάτησαν. Ένας σβώλος χιόνι έσκασε πάνω στο παράθυρο μου... Οι χριστιανοί ανησυχούν όλο και περισσότερο για τη ζωή μου.

— Φύγε, παππούλη, να σωθείς! Φύγε, όσο είναι καιρός! Σε χαρακτήρισαν, λέει, εχθρό του λαού!

«Το θέλημα του Κυρίου γινέσθω» (Πράξ. 21,14).

Έμαθα πώς υπογράφηκε στην πόλη ένταλμα συλλήψεως μου. Ή κατηγορία: υποκίνηση των λαϊκών μαζών σε στάση.

Ήρθαν μian αγρία νύχτα, καθώς η χιονοθύελλα λυσομανούσε.

— Ντύσου γρήγορα, παπά! Φεύγουμε!

— Δεν πάω πουθενά, φίλοι μου! Ή ποιμαντική μου συνείδηση με κρατάει εδώ!

Με υποχρέωσαν βίαια να ντυθώ. Πέταξαν μέσα σ' ένα σάκο τα ρούχα, τα βιβλία και μερικά άλλα πράγματα μου. Οι ικεσίες μου ήταν ανώφελες. Δεν άκουγαν. Μόνο μου φώναζαν να βιαστώ.

Δεν μπορούσα να κάνω τίποτα. Πήρα το αντιμήνσιο, το Αρτοφόριο και το Ευαγγέλιο.

Μ' έβαλαν σ' ένα αμάξι. Και φύγαμε...

Μ' έφεραν στη μικρή παραποτάμια πόλη, στο σπίτι ενός τσαγκάρη, του Σάββα Γρηγόριεβιτς Κοβίλιν. Αρχισα να μαθαίνω την τέχνη του παπουτσιού.

Ο Σάββας Γρηγόριεβιτς ήταν πιστός άνθρωπος. Καθόμασταν τα βράδια κάτω από μια φλαμουριά και μελετούσαμε την Άγια Γραφή, συζητούσαμε πνευματικά, προσευχόμασταν... Ήταν ένας λεβεντόκορμος γέροντας με φωτεινή, καθαρή ψυχή. Κρατούσε από σόι παραδοσιακό, ορθόδοξο. Με τη

ζωή του λες και ζωγράφιζε την εικόνα του Χριστού!

Τα Σάββατα και τις Κυριακές άρχονται οι συγγενείς του και άλλοι ευσεβείς άνθρωποι. Τελούμε τη θεία Λειτουργία στο πίσω δωμάτιο...

Οι χριστιανοί έμαθαν για μένα. Μου φέρνουν κρυφά τα νήπια για να τα βαφτίσω. Μου ζητάνε να τους εξομολογήσω, να τους κοινωνήσω, να τους παντρέψω εκκλησιαστικά... Ή πόλη δεν είχε Ιερείς. Πριν έρθω, τους είχαν εξαφανίσει όλους. Άλλους είχαν εξορίσει στο Σολόφκ, και άλλους τους θανάτωσαν μετά από φρικτά βασανιστήρια.

Άκουσα πώς όρμησαν σ' έναν ιερέα την ώρα που κρατούσε το άγιο Ποτήρια. Έχυσαν στο πάτωμα το αίμα του Χριστού. Και τον λειτουργό, αφού τον έβγαλαν με τα' άμφια έξω από την εκκλησία, τον κρέμασαν στην πλατεία, σ' έναν ηλεκτρικό στύλο.

Στο χωριό Ντούμπναχ, τον π. Δημήτριο, συμμαθητή μου στην Ιερατική Σχολή, τον τύφλωσαν με τις λόγχες.

Τέλεσα σήμερα μian ασυνήθιστη νεκρώσιμη ακολουθία. Έρχεται και με βρίσκει μια γερόντισσα. Τα μάτια της είναι γεμάτα δάκρυα.

— Παππούλη μου, διάβασε, σε παρακαλώ, τον αντίχριστο το γιο μου! Τον σκότωσαν!...

— Που τον έχουν τώρα;

— Εκεί, πάτερ μου, σε δαύτους... Στο, πώς το λένε; — «Σπίτι του Λαού»!... Εκεί βρίσκεται το λείψανο του. Εσένα, βέβαια, δεν θα σ' αφήσουν να μεις εκεί. Κοσμικά τον κηδεύουνε, με μουσικές και τραγούδια... Ήταν κομισάριος...

— Πώς θα τον ψάλω τότε;

— Από μακριά, καλέ μου!... Δώσε στην αρνησίθεη ψυχή του τουλάχιστον αυτή την τελευταία ευλογία...

Κλαίει η γριά μάνα. Παρακαλεί στο όνομα του Χριστού... Άρχισα να ψάλλω τη νεκρώσιμη ακολουθία.

...Έξω απ' το παράθυρο μεταφέρουν το νεκρό κομισάριο στον τάφο, με μουσική... Και μέσ' απ' το παράθυρο εγώ διαβάζω για χάρη του ο,τι μισούσε ν' ακούει ζωντανός: «Ανάπαυσον, ο θεός, τον δούλον σου, και κατάταξον αυτόν εν Παραδείσω..., παρορών αυτού πάντα τα εγκλήματα».

Έγινα καλός τσαγκάρης! Κάναμε καλές δουλειές με το Σάββα
Γρηγόριεβιτς: Το «νυχτερινό ποίμνιο» μεγάλωσε τόσο, πού δεν χωράει πια
στο σπίτι.

Στην πόλη δεν σταματάνε καθόλου οι πυροβολισμοί...

Μια νύχτα χτυπάνε την πόρτα μας. Ανοίγουμε. Είναι ο κομισάριος
Αχτίρωφ.

— Παπά, έλα μαζί μου!

Ετοιμάστηκα για το θάνατο.

Ό Σάββας Γρηγόριεβιτς άσπρισε σαν το χιόνι.

Ό κομισάριος μαλάκωσε τη φωνή του και μας καθυσέχασε:

— Μη φοβάστε, αδελφοί! Έρθα να πάρω τον παππούλη για να βαφτίσει το
γιο μου... κρυφά... γιατί αν δεν το κάνει, δεν θα ζήσει το παιδί!

Σήμερα κάναμε σύσκεψη. Αποφασίσαμε να σταματήσουμε τις λατρευτικές
μας συνάξεις στο σπίτι, και να μεταφερθούμε στο δάσος. Έχουμε μεγάλα,
πυκνά, ασφαλή δάση. Και δεν είναι πολύς καιρός, πού ένας αδελφός βρήκε
τυχαία μian απόμακρη, ευρύχωρη σπηλιά.

Πήγαμε νύχτα εκεί. Ως το ξημέρωμα τη μετατρέψαμε σ' έναν υπέροχο
πρωτοχριστιανικό ναό! Σκουροπράσινα αιωνόβια ελατά έκρυβαν την
είσοδο της. Καλύτερο μέρος δεν μπορούσαμε να βρούμε!

Μεταφέραμε τις Εικόνες κρυφά. Συμφωνήσαμε να πηγαίνουμε κάθε φορά
μόνοι κι από διαφορετικούς δρόμους, θυμόμασταν τα λόγια του
αποστόλου: «Βλέπετε πώς ακριβώς περιπατείτε» (Έφεσ.5,15).

Ό πρώτη μας σύναξη στη σπηλιώτικη εκκλησία, μέσα στο δάσος!... Κεριά
δεν είχαμε. Μονάχα ένα δαδί άναβε.

Μετά το «Αινείτε», έψαλα πρώτος το μεγαλυνάριο του όσιου Σεργίου του
Ραντονέζ - αυτό μόνο θυμήθηκα μπροστά στην αναμμένη δάδα! Όστερα
ψάλαμε όλοι μαζί: «Μακαρίζομέν σε, όσιε πατήρ ημών Σέργιε, και την
αγίαν μνήμην σου τιμώμεν, των μοναζόντων διδάσχαλε και των αγγέλων
συνόμιλε».

Όλη τη νύχτα εξομολογούσα.

Διέκοψα κάποια στιγμή, για να ξεκουραστώ, και κίνησα για ένα περίπατο
μέσα στο δάσος.

Ξάφνου, ακούω από μακριά ένα σπαραχτικό, θανάσιμο ξεφωνητό... κι έπειτα μερικούς πυροβολισμούς...

Κάθησα στον κορμό ενός πεσμένου δέντρου. Σαν μικρό παιδί αναρωτιόμουν και απορούσα: Γιατί να' ναι τόσο φοβερός ο άνθρωπος; Δεν μπορούμε, αλήθεια, να ζήσουμε χωρίς αυτές τις νυχτερινές κραυγές, χωρίς αυτούς τους φονικούς πυροβολισμούς;...

Τώρα απλώθηκα ησυχία. Σιγή νεκρική.

Σημεία των καιρών: παλιές Εικόνες, σε σπίτια και ναούς, αστράφτουν κι ακτινοβολούν! Οι τρούλοι πολλών εκκλησιών, μαυρισμένοι απέ το χρόνο, ξαφνικά ανακαινίζονται, και λαμποκοπούν! Τι θέλει να μας δείξει ο θεός με τούτα τα θαύματα;

Παραμονή Χριστουγέννων. Πέφτει πυκνό χιόνι. Επικρατεί φαινομενική ησυχία. Στέκομαι στο παράθυρο μου και φαντάζομαι πώς τίποτα κακό δεν συμβαίνει πια στη Ρωσία.
'Όνειρο ήταν, εφιάλτης, και πέρασε... 'Όλοι μας σήμερα το βράδυ, όπως τον παλιό καλό καιρό, θα ψάλουμε, «'Η γέννησις σου. Χριστέ, ο θεός ημών...». Σ' όλα τα σπίτια θα 'ναι τα καντήλια αναμμένα...

Μα δεν πρόλαβα να ονειροπολήσω για πολύ.

'Εξω, στο δρόμο, περνάνε κάτι «παλικάρια». Δεν είναι μόνα τους. Οδηγούν — δεν ξέρω που, καταλαβαίνω όμως με τι σκοπό — τον πρώην δήμαρχο, το διευθυντή του γυμνασίου, μερικούς στρατιωτικούς, έναν έφηβο και μια κοπέλα αχτένιστη. 'Ο ψαρομάλλης γυμνασιάρχης προχωράει σκυφτός, με πολλή δυσκολία... και τον σπρώχνουν με τον υποκόπανο του όπλου. Δεν είχε προλάβει να βάλει, καθώς φαίνεται, ούτε ένα πανωφόρι. Μα κι ο δήμαρχος είναι με τις παντόφλες...

'Η καρδιά μου σφίχτηκε. 'Ένα επιφώνημα πόνου σάλεψε στα χείλη μου, και λιποθύμησα...
Συνήλθα το βράδυ πια, μετά από εναγώνιες προσπάθειες του Σάββα Γρηγόριεβιτς.

— Πώς θα κάνεις, πάτερ, απόψε την ακολουθία; Κοίταξε το πρόσωπο σου στον καθρέφτη. Μοιάζεις με νεκρό! Τι έπαθες;

Δεν του είπα τίποτα. Προσευχήθηκα, πήρα αντίδωρο, ήπια αγιασμό, κι ένιωσα καλύτερα.

Στις 3 Ιανουαρίου, αργά τη νύχτα, χτύπησαν την πόρτα μας.

— Παππούλη, συμφορά! Έχουνε σκοπό να πετάξουν αύριο όλες τις εικόνες απ' τον καθεδρικό ναό της πόλης... να γκρεμίσουνε το τέμπλο... και να κάνουνε την εκκλησία κινηματογράφο! Μα το πιο φοβερό είναι, πώς θα στήσουνε, λέει, τη θαυματουργή εικόνα της Παναγίας στη μέση της πλατείας, και θα τη χρησιμοποιήσουν για ασκήσεις σκοποβολής!

Μου τα λένε και κλαίνε.

Άναψα.

— Πόσοι άνθρωποι είστε εδώ; ρώτησα.

— Πέντε!

— Φοβάστε τίποτα;

— Είμαστε έτοιμοι και για βασανιστήρια και για θάνατο! απαντούν μ' ένα στόμα.

— Ακούστε τότε, παιδιά μου! Τη θαυματουργή εικόνα της Παναγίας μας πρέπει να τη σώσουμε! Δεν θα αφήσουμε να τη χλευάσουν!

Τους εξήγησα τι είχα στο νου μου. Ο Σάββας Γρηγόριεβιτς πήγε στην αποθήκη, και γύρισε μ' ένα τσεκούρι, ένα σκαρπέλο κι ένα σφυρί.

Κάναμε το σταυρό μας και ξεκινήσαμε...

Η Δέσποινα τ' ουρανού και της γης συμμάχησε μαζί μας: Όλος ο τόπος σκεπασμένος με χιόνι. Κανένα φως, καμιά φωνή, κανένας σκύλος... Απόλυτη ησυχία — λες κι ή γη είχε παραδώσει την ψυχή της στο θεό.

Πηγαίνουμε στο ναό χωριστά, από διαφορετικές κατευθύνσεις.

Εγώ προχωρώ ακολουθώντας το φράχτη. Οι άλλοι βρίσκονται κιόλας μέσα στο προαύλιο.

Το άλογο ειν' έτοιμο, ζευγμένο στο έλκηθρο, και περιμένει.

Μας προστατεύουν τα γέρικα δέντρα, φορτωμένα χιόνι.

Κοιτάξαμε ολόγυρα με προσοχή — μα τι να δούμε μέσα σ' εκείνο το πηχτό σκοτάδι;

Κάναμε το σταυρό μας άλλη μια φορά. Ένας μας χτύπησε δυνατά με το σφυρί τη βαριά κλειδαριά διαλύθηκε με την πρώτη! Αφουγκραστήκαμε: Μόνο το χιόνι κι η ανάσα μας. Μπήκαμε στον κρύο ναό. Βγάλαμε την αρχαία εικόνα της θεομήτορος απ' τη μεγάλη κορνίζα της. Τη μεταφέραμε στο έλκηθρο, τη σκεπάσαμε με μπόλικο σανό και κινήσαμε για το δάσος — για τη σπηλιά μας.

Ναι, η Ίδια η Παντάνασσα οδηγούσε το άλογο! Ησυχία. Σκοτάδι. Ερημιά.

Και το χιόνι να πέφτει συνέχεια, εξαφανίζοντας τα ίχνη μας...

Όταν πλησιάσαμε στη σπηλιά, κατεβάσαμε την εικόνα από το έλκηθρο και τη σηκώσαμε στα χέρια, βουλιάζοντας μέσα στο χιόνι.

Μήπως κι οι πρόγονοι μας κάπως έτσι δεν έκρυβαν στα δάση τα ιερά κειμήλια, τον καιρό της ταταρικής εισβολής στη Ρωσία;

Στην πόλη απλώθηκε η φήμη για θαύμα —η Δέσποινα εγκατέλειψε το ναό!

Και δεν ήταν, αλήθεια, θαύμα ή σωτηρία της εικόνας; Μόνο χάρη στη θεία δύναμη κατορθώσαμε να τη φυγαδεύσουμε τόσο εύκολα.

Λαός πολύς καταφτάνει στην εκκλησία.
θέλουν να κλάψουν μπροστά στην αδεία κορνίζα... Τους διώχνουν με την απειλή των όπλων. Εκείνοι χάνουν πίσω, μα δεν φεύγουν,

Όταν σε λίγο οι Ιερόσυλοι βγάζουν τις εικόνες και τις πετάνε στο καλντερίμι, η λαϊκή οργή ξεσπάει. Ορμάνε πάνω στους βέβηλους, πιάνονται στα χέρια, τους παίρνουν τις εικόνες... Αυτοί τότε υψώνουν απειλητικά τις χειροβομβίδες και ουρλιάζουν:

— Σκορπιστείτεεεε!... Τώρα θα τις βροντήξουμε!...

Άδειασαν το ναό. Ύστερα το ρίξανε στο γλέντι και το μεθύσι.

Το άγιο Ποτήριο, γεμάτο κρασί, έφερνε γύρω την «παρέα» — Θεέ μου!

Οι νεαροί επαναστάτες κλωτσούσανε στους δρόμους τις εικόνες και τραγουδούσαν:

*«Αχ, παίξε., οργανάκι μου!
Χτυπά το θεό και τους παπάδες!»*

Σ' ένα απόμερο σημείο ο Σάββας Γρηγόριεβιτς βρήκε την εικόνα του αγίου Σεραφείμ του Σάρωφ διάτρητη από σφαίρες.

Μετά από καιρό, κατορθώνω να καταπιαστώ και πάλι με τις σημειώσεις μου.

Πολλές οι πίκρες πού δοκιμάσαμε... Δεν μπορέσαμε να κρατήσουμε για πάντα μυστική τη σπηλιά μας. Την Κυριακή της Σταυροπροσκυνησεως, την ώρα πού βγάσαμε τον τίμιο Σταυρό... να τους ξαφνικά μπροστά μας! Μας είχαν παρακολουθήσει...

Με πλησίασαν με βαριά βήματα δυο πανύψηλοι στρατιώτες, πού

βρωμούσαν απαίσια.

Με δέσανε σφιχτά. Δεν μ' άφησαν να βγάλω τ' άμφια μου — έτσι με πήραν, ντυμένο μ' ολόκληρη την ιερατική στολή.

Δοξάζω το θεό, γιατί δεν πείραξαν τουλάχιστον κανέναν από τους πιστούς, πού μας ακολούθησαν με δάκρυα και στεναγμούς. Προσπάθησαν να με υπερασπίσουν, αλλά τους φοβέρισαν με τις χειροβομβίδες. Ένας λογισμός με βασάνιζε: θα σκεφτούν άραγε οι αδελφοί να σώσουν τη θαυματουργή εικόνα της Παναγίας; Ό Σάββας Γρηγόριεβιτς φαίνεται πώς κατάλαβε τι είχα στο νου μου. Κι από μακριά, μέσα στο σκοτάδι, μου φώναξε:

-Μην ανησυχείς!...

Ένωσα ανακούφιση — λες και μου φώναξε ο ίδιος ο Κύριος από το πυκνό δάσος.

Κάποια στιγμή γλίστρησα στον πάγο κι έπεσα. Οι στρατιώτες έβγαλαν τα γέλια. Έπιασαν την άκρη του σκοινιού κι άρχισαν να με σέρνουν καταγής, τραγουδώντας:

~ Ει, κουτσουράκι, προχωρά, προχωρά!

Όταν είδαν πώς μωλωπίστηκα και καταματώθηκα, σα να με λυπήθηκαν. Με σήκωσαν.

Αργά το βράδυ με οδήγησαν στον ανακριτή. Στάθηκα μπροστά στο γραφείο του. Ήταν σκυμμένος και κάτι άγραφε, χωρίς να μου δίνει σημασία. Πρόσεξα πώς είχε κατάλευκα, περιποιημένα χέρια· πρόσωπο νεανικό και ροδοκόκκινο· χαρακτηριστικά κανονικά... Μόνο τ' αυτιά του ήταν τόσο αλλόκοτα: τεράστια, μαυριδερά, κρέμονταν σαν πανιά, σκεπάζοντας τους ακουστικούς πόρους.

Πέρασαν έτσι κάπου είκοσι λεπτά, και δεν σήκωσε καν τα μάτια του να με κοιτάξει. Μέσα στο γραφείο, πού φωτιζόταν από το καταθλιπτικό, γκριζό φως μιας γυμνής λάμπας, την ησυχία δεν τάραζαν παρά δυο σιγανοί ήχοι: της πέννας, πού σερνόταν πάνω στο χαρτί· και του αίματος, πού έσταζε ρυθμικά πάνω στο ξύλινο πάτωμα από τις πληγές των χεριών μου...

Ό ανακριτής έβαλε ήρεμα την πέννα του στη θήκη της και σήκωσε αργά το κεφάλι του. Με κοίταξε.

“Τι ωραία γαλάζια μάτια!”, σκέφτηκα για μια στιγμή — αλλά το βλέμμα του μ' έκανε ν' ανατριχιάσω. Για πέντε λεπτά είχε στυλώσει πάνω μου εκείνο το παγερό, ανελέητο, απειλητικό βλέμμα. Ύστερα τα μάτια του πέσανε στα ματωμένα χέρια μου. Χαμογέλασε...

Κάθε τόσο έφερνε το λεπτό, φινό χέρι του στο πρόσωπο του κι έκανε μια κίνηση δυσφορίας — σαν να τον σκέπαζε ένας Ιστός αράχνης και προσπαθούσε να τον απομακρύνει. Μου ζήτησε να ομολογήσω, πώς ήμουν ανακατεμένος σε συνωμοσία κατά της εξουσίας. Ή άρνηση μου ήταν σταθερή.

— Εγώ προσεύχομαι για την εξουσία — να μη χύνει αίμα! έλεγα.

Δεν με πίστευε. Μου έκανε απανωτές ερωτήσεις, για πολλή ώρα, με την ψυχρή, μεταλλική, διαπεραστική φωνή του. Δεν έβγαζε τίποτα. Ξαφνικά, χωρίς να το περιμένω, πετάχτηκε απ' τη ροζ βελούδινη πολυθρόνα του. Μ' ένα σβέλτο, γατίσιο πήδημα βρέθηκε μπροστά μου. Το πρόσωπο του είχε γίνει βυσσινί. Τα γαλάζια μάτια του ήταν έτοιμα, λες, να πεταχτούν έξω απ' τις κόγχες τους. Άρπαξε το λαιμό μου με τ' άσπρα, παγωμένα χέρια του και ούρλιαξε μανιασμένα:

— Ομολόγησε!... Ψοφίμι!... θα σε σκοτώσω!...

Ακούμπησε στον κρόταφο μου την κάνη ενός πιστολιού. Το κεφάλι μου καιγόταν από μian αφόρητη έξαψη — η επαφή με το ψυχρό μέταλλο του όπλου μ' έκανε να νιώσω ανακούφιση!

Ήμωνα συγκλονισμένος. Όχι, δεν με φόβιζε Ο θάνατος. Με τρόμαξε όμως, ειν' αλήθεια, η αναπάντεχη τούτη εμπειρία: Για πρώτη φορά τόσο άμεσα, αντίκριζα το αληθινό, θηριώδες πρόσωπο του ανθρώπου...

Μ' έκλεισαν στη φυλακή, μαζί με κοινούς εγκληματίες. Με υποδέχθηκαν βίαια: Ξέσκισαν τα Ιερατικά μου άμφια. Με βρίζανε. Με φτύνανε... Βαρέθηκαν και σταμάτησαν. Μου έδωσαν λίγο χώρο στο πέτρινο, βρώμικο δάπεδο— στο πιο σκοτεινό σημείο, δίπλα στο αποχωρητήριο.

Σβήσανε το φως και πέσανε για ύπνο. Τότε εγώ άρχισα να προσεύχομαι...

Είχα μόλις σταματήσει την προσευχή μου, όταν, μέσα στο σκοτάδι, με πλησίασε κάποιος άγνωστος και μου ψιθύρισε:

— Ξάπλωσε στο στρατιωτικό κρεβάτι μου .Είναι πιο ζεστά εκεί... Εγώ θα μείνω στη θέση σου!..

-Ανακουφίστηκα: Κι εδώ ο Χριστός!...

Ή πρώτη μου νύχτα στη φυλακή... Πώς να κοιμηθώ; Σκεφτόμωνα τις δοκιμασίες πού με περίμεναν, και, δεν το κρύβω, κάπου-κάπου λιποψυχούσα. θυμόμωνα τι είχαν πάθει για την αγάπη του Χρίστου κάποιοι άλλοι πριν από μένα: Στο Αστραχάν, τον αρχιεπίσκοπο Μητροφάνη και τον επίσκοπο Λεόντιο τους έθαψαν στη γη ζωντανούς.

Στο Σβιάζσκυ, τον επίσκοπο Αμβρόσιο τον έδεσαν στην ουρά ενός αφηνιασμένου άλογου.

Στο Μπελγκράντ-Κούρσκομ, τον επίσκοπο Νικόδημο τον σκότωσαν με σιδερόβεργες, κι έπειτα πέταξαν το σώμα του στο σκουπιδόλακκο.

Στην Πέρμ, βγάλανε τα μάτια και κόψανε τα μάγουλα του αρχιεπισκόπου Ανδρόνικου, πριν τον πομπέψουνε στους δρόμους και τον θάψουνε ζωντανό...

Έσφιγγα στο χέρι μου τον επιστήθιο βαφτιστικό σταυρό μου, και παρακαλούσα νοερά, με γεθσημανική αγωνία:

— Κύριε! Διδαξόν με τα διακαιώματά σου!...

Ή καθημερινή τροφή μας ήταν εκατό γραμμάρια ψωμί και λίγη ρεγγόσουπα. Δυο φορές τη μέρα μας έδιναν από δυο κύπελλα νερό. Το ψωμί μου, πάντως δεν το έτρωγα δωρεάν. Μ' έβαζαν να καθαρίζω τ' αποχωρητήρια, να σφουγγαρίζω το πάτωμα, να πλένω τα ρούχα των φρουρών... Καλά τα πήγαινα σε όλα αυτά.

Σιγά-σιγά έπιασα φιλίες με τους τροφίμους της φυλακής — δολοφόνους, κλέφτες. Με αγάπησαν, γιατί τους έδειχνα στοργή, κατανόηση... Καθόμουνα και συζητούσα μαζί τους πολύ, ήρεμα και συγκαταβατικά. **Και συμπέρανα: Όσο πιο βαθιά έχεις χαραγμένη μέσα σου τη μορφή του Χριστού και όσο πιο πολύ οπλίζεσαι με την ταπεινοφροσύνη, τόσο ευκολότερα φέρνεις το φως στη σκοτεινή καρδιά ενός ανθρώπου, όσο αποθηριωμένος κι αν είναι. Φτάνει να είσαι συνέχεια δίπλα του, ώστε ο Χριστός, πού ζει και λάμπει μέσα σου, να φωτίσει και το συνάνθρωπο σου ...**

Τη Μεγάλη Εβδομάδα οι συγκροτούμενοι μου ζήτησαν να εξομολογηθούν! Μέσα σε μια νύχτα, άδειασαν τη μαυρίλα και το βούρκο των ψυχών τους μπροστά στα ποδιά μου. Τι μετάνοια, τι συντριβή!... Στο τέλος ασπάζονταν με δάκρυα τον επιστήθιο σταυρό μου.

Τη νύχτα του Πάσχα φόρεσα τα ξεσκισμένα μου άμφια κι έψαλα όλο τον αναστάσιμο όρθρο. Ανταλλάξαμε τον ασπασμό της αγάπης .. Πέντε μήνες έμεινα εκεί μέσα. Την ημέρα των γενεθλίων μου (έκλεινα τα πενηνταδύο) με πήραν. Με οδήγησαν με το τραίνο στη νομαρχιακή φυλακή.

Μ' έσπρωξαν για να μπω σ' εκείνο το υπόγειο. Σκοτάδι και υγρασία. Μετά το φως του ήλιου, πού μ' έλουζε σ' όλη τη διαδρομή, τα μάτια μου δεν μπορούσαν να δουν τίποτα. Στεκόμουν για πολλή ώρα ακίνητος, σαν τυφλός. Κάποιος με πλησίασε, πρόφερε τα' όνομα μου και μ' αγκάλιασε. Ποιος ήταν;...

Άρχισα να βλέπω λίγο: ο αρχιεπίσκοπος Πλάτων!

Τον αναγνώρισα πολύ δύσκολα — μόνο απ' τα εκφραστικά του μάτια. Ό μεγαλόπρεπος ρώσος δεσπότης δεν ήταν τώρα παρά ένα κυρτωμένο και

σκελετωμένο γεροντάκι. Το ράσο του ήταν γεμάτο τρύπες. Στα πόδια του φορούσε λιωμένες μπότες. Τα ψαρά, βρώμικα μαλλιά του θύμιζαν τη «σποδό» της Παλαιάς Διαθήκης.

Του έβαλα βαθιά μετάνοια. Απ' όλα τα σημεία του υπογείου ξεφύτρωσαν ψυχές γνωστές και άγνωστες, φιγούρες τραγικές, και με περικύκλωσαν. Ψηλός, αδύνατος, κίτρινος και αναμαλλιασμένος ήρθε να με ασπασθεί ο ρωμαιοκαθολικός ιερέας Στανισλάβ Λαμπούνσκυ! Ένας κουστουμαρισμένος κύριος, μικρόσωμος και ξερακιανός - πώς έμοιαζε με το φιλόσοφο Κάντ! — έπιασε τα χέρια μου και τα έσφιξε δυνατά μέσα στα δικά του.

— Πάστορας Κέλλερ! συστήθηκε.

Με αργά, γεροντικά βήματα ήρθε κοντά μου κι ο παλιός πνευματικός μου, ηγούμενος Αμβρόσιος. Σιωπηλά μ' αγκάλιασε, σιωπηλά με σταύρωσε... Εκεί μέσα ήταν κι ο συμμαθητής μου στην Ιερατική Σχολή π. Μιχαήλ Ασκόλντωφ. Στα μαθητικά μας χρόνια τον έλεγα «αντιοχειανό ερημίτη». Ήταν τότε ρωμαλέος, επιβλητικός, χρυσόμαλλος... Μα τώρα είχα μπροστά μου ένα γέρο με τρεμάμενο, βασανισμένο σώμα.

Τι τραβήξαμε ...

Αργά το βράδυ, γύρω στα μεσάνυχτα, ακούστηκε το κλειδί στην κλειδαριά. Ή σιδερένια πόρτα άνοιξε, και στο κάτωφλι φάνηκαν οι «σύντροφοι». Μπροστά ο Μπρόντζα — ψηλός, μυώδης, μαλλιαρός, με δερμάτινη πάντα στολή... Το πρόσωπο και τα κοντά βαριά χέρια του είχαν λες κάτι το μπρούτζινο... Δίπλα του δυο γεροδεμένοι κινέζοι με θολά μάτια, ιδρωμένοι και βρώμικοι, τυλιγμένοι σε λιγδιασμένες ζακέτες.

— Ντυθείτε! ακούστηκε η χηνίσια φωνή του συντρόφου Μπρόντζα.

Μας βγάζουν απ' τους θαλάμους. Περνάμε τους σκοτεινούς διαδρόμους και βγαίνουμε στη μεγάλη, ασφαλοστρωμένη αυλή.

— Σταθείτε στον τοίχο!

Ή διαταγή μας κάνει να νιώθουμε σαν φαντάροι, και προσπαθούμε αυθόρμητα να στοιχισθούμε στρατιωτικά. Βγάζουν τα πιστόλια τους από τις θήκες. Τα κρατάνε στα χέρια, τα παίζουν, τα περιεργάζονται... και μετά αρχίζουν να μας σημαδεύουν. Για τρία λεπτά έχουν στραμμένες επάνω μας τις κάννες. Χλωμιάζουμε. Σταυροκοπιόμαστε. Αφού το γλέντησαν, βλέποντας την αγωνία των μελλοθανάτων, κούνησαν αδιάφορα τα όπλα.

— Η άσκηση τελείωσε! σκορπιστείτε!

Δυο - τρεις φορές το μήνα σκαρώνανε τέτοιες «ασκήσεις». Μιαν άλλη φορά, αργά το βράδυ, ανοίγει πάλι η πόρτα. Είχαμε μόλις τελειώσει το απόδειπνο, και συζητούσαμε χαμηλόφωνα, καθισμένοι στο ξερό χορτάρι των κρεβατιών μας.

— Ντυθείτε!...

Μας δώσανε από μια σιδερένια τσάπα. Μας έβγαλαν έξω απ' τη φυλακή. Πώς μύριζε το φρέσκο χορτάρι! Καιρό είχε να φτάσει στα ρουθούνια μου αυτή η θεσπέσια ευωδιά.

— 'Η γη του θεού!... 'Η γη του θεού!... μουρμούρισα κάμποσες φορές.

Μας οδήγησαν έξω απ' την πόλη, στα χωράφια. Θυμήθηκα τα παιδικά μου χρόνια... τις νύχτες, πού ανάβαμε φωτιές στους αγρούς... το πλατάγιασμα πού έκανε κανένα μεγάλο ψάρι στο ποτάμι... το χαριτωμένο χλιμίντρισμα του πουλαριού...

—Ανοιξτε ένα λάκκο!... πρόσταξε ο Μπρόντζα. ...'Ετσι... για εφτά!...

Να πού ήρθε και το τέλος... 'Ο ηγούμενος Αμβρόσιος μόλις πού μπορεί να σηκώσει το τσαπί. 'Ο κινέζος του δίνει μια δυνατή σπρωξιά στην πλάτη. Πέφτει. Μια κοφτερή πέτρα του σκίζει το σαγόνι. 'Η λευκή γενειάδα του βάφεται στο αίμα, άλλ' από το στόμα του δεν βγαίνει ουτ' ένα βογγητό. Μόνο χαμογελάει...

'Ο λάκκος ανοίχθηκε. 'Ημασταν κατάκολοι.

— 'Ε... πάρτε μιαν ανάσα!... είπε ο Μπρόντζα, ανάβοντας το τσιγάρο του. Μετά σταθείτε στη σειρά, με τις πλάτες προς το λάκκο!..

Ετοιμαστήκαμε για το θάνατο. Αγκαλιαζόμασταν, ασπαζόμασταν και ευλογούσαμε ο ένας τον άλλο για το μακρινό ταξίδι... Εκείνη την ώρα ακούστηκε ένα μεταλλικό ξεφωνητό, και γέλια... γέλια... τρανταχτά γέλια... 'Ο πάστορας Κέλλερ ξεκαρδιζόταν!... Πέσαμε πάνω του. Δεν καταλάβαινε τίποτα. Είχε χάσει τα λογικά του... Τον αγκαλιάζαμε, τον παρηγορούσαμε, του γλυκομιλούσαμε... Τίποτα. Γρατσούνιζε το πρόσωπο του με τα μακριά, βρώμικα νύχια του, και φώναζε — πότε γελώντας, πότε κλαίγοντας:

— Ιερουσαλήμ! Ιερουσαλήμ!...

Λιποθύμησε και σωριάστηκε καταγής. Τότε έφτασε ένα φορηγό βαρυφορτωμένο, σκεπασμένο με νωπισμένο караβόπανο — υποψιάστηκε ποιο ήταν το μακάβριο φορτίο του...

— Να το ξεφορτώσετε! μας προστάξανε. Βγάλαμε το караβόπανο. Νεκρά κορμιά!... ΤΟ φορηγό ήταν γεμάτο πτώματα! Ανάμεσα τους πρόσεξα κι ένα αγοράκι, δέκα χρονών πάνω-κάτω, με ναυτικό κοστούμι. Το κρανίο του ήταν τσακισμένο και τα μυαλά του είχαν χυθεί έξω ... Μας διέταξαν να τους θάψουμε. Το κάναμε.

— Και τώρα στα κελιά σας! Σε παράταξη!
Τον πάστορα τον ανεβάσαμε στο φορηγό.

Πέθανε σύντομα. Λίγα λεπτά πριν ξεψυχήσει, συνήλθε. Τα τελευταία του λόγια ήταν:

— Δόξα τω Θεώ για όλα!...

ΤΟ σώμα του έμεινε άταφο μια βδομάδα...

Τραβάει πολύ η φυλάκιση μας. Μια μέρα διαπιστώσαμε πώς οι φρουροί μας ήταν πολύ ανήσυχoi. Μακρινοί κανονιοβολισμοί ακούγονταν πότε-πότε. Τολμήσαμε να ρωτήσουμε ένα απλοϊκό και καλοκάγαθο παλληκάρι, πού μας έφερνε το καθημερινό φαγητό.

— Τι γίνεται έξω;

— Οι λευκοί* προελαύνουν! είπε σιγανά.

Οι κανονιές γίνονταν πιο δυνατές — μας πλησίαζαν. Πίσω απ' την κλειδωμένη πόρτα του θαλάμου μας όλο και συχνότερα ηχούσαν βήματα νευρικά, φωνές και τρεξίματα. Ανατριχιάζαμε. Σφιγγόμασταν ο ένας δίπλα στον άλλον. Από τα χείλη μας δεν έλειπε η προσευχή.

— Ετοιμαστείτε... Σήμερα θα πεθάνετε!...

Το καλοκάγαθο παλικάρι μας το ψιθύρισε με σπασμένη τη φωνή, κι έφυγε βιαστικά.

Χωρίς καθυστέρηση ο αρχιεπίσκοπος Πλάτων αρχίζει:

— «Ευλογητός ο θεός ημών πάντοτε, νυν και αεί και εις τους αιώνας των αιώνων».

Τι θα κάνουμε; Εσπερινό; Όρθρο; Παράκληση;... Δεν συνεννοηθήκαμε. Άλλα δεν χρειάζεται. Όλοι νιώθουμε την ανάγκη να ψάλουμε τη νεκρώσιμη ακολουθία. Για τους εαυτούς μας.

— «Μακάριοι οι άμωμοι, εν οδώ, οι πορευόμενοι εν νόμω Κυρίου-Αλληλούια».

Ό αρχιεπίσκοπος μνημονεύει τα ονόματα μας και ικετεύει τον Κύριο για την αιώνια ανάπαυση μας.

— «Έτι δεόμεθα υπέρ αναπαύσεως των ψυχών των κεκοιμημένων δούλων του Θεού, και υπέρ του συγχωρηθῆναι ημίν παν πλημμέλημα εκούσιον τε καί ακούσιον».

Ψάλλοντας το αποχαιρετιστήριο δοξαστικό «Ορώντές με

άφωνον...»,ασπαζόμαστε και σταυρώνουμε ο ένας τον άλλον...

Είναι βράδυ. Ή γη τραντάζεται απ' το κανονίδι. Ακούγεται το κλειδί.
Μπαίνει ο Μπρόντζα. Πίσω του οι κινέζοι. Δεν περιμένουμε διαταγή --
ετοιμαζόμαστε μόνοι μας...

...Τουφέκιζαν με τη σειρά.

Πρώτος έπεσε ο αρχιεπίσκοπος Πλάτων. Δεύτερος ο Λατίνος παπάς.
Τρίτος ο π. Μιχαήλ — πρόλαβε να φωνάξει:

— Κύριε, στα χέρια Σου παραδίνω το πνεύμα μου!..

Στέκομαι δίπλα στο γέροντα Αμβρόσιο. Τον ακούω να μουρμουρίζει το
εξόδιο Θεοτόκιο:

— *«Αδιόδευτε πύλη, μυστικώς έσφραγισμένη, ευλογημένη Θεοτόκε
Παρθένε, δέξου τας δεήσεις ημών, καί προσάγαγε τω σω Υιώ και Θεώ, ίνα
σώση δία σου τας ψυχας ημών».*

Θαρρώ πώς βρίσκομαι τώρα στην εκκλησία του χωρίου μας. Κυριακή των
Βαΐων. Το εικονοστάσι είναι στολισμένο με κόκκινες λυγαριές. Είμαι μόλις
εννιά χρονών. Στέκομαι στη σειρά για να κοινωνήσω, με καθαρό άσπρο
πουκάμισο και καινούργιες μπότες. Αργά-αργά προχωρούν οι πιστοί προς
το άγιο Ποτήριο. Οι ψάλτες επαναλαμβάνουν:

«Σώμα Χρίστου μεταλάβετε, πηγής αθανάτου γεύσασθε»...

Ό Μπρόντζα φτάνει στον ηγούμενο Αμβρόσιο. Σηκώνει το πιστόλι.

*Να, μόλις κοινωνήσει ο γέροντας, είναι η σειρά μου... πλησιάζω στο
Ποτήριο της Ζωής...*

Το κεφάλι μου γεμίζει σκοτάδι.

— *«Πιστεύω, Κύριε-, και ομολογώ...».*

Όλη η γη μεταβάλλεται σε γαλάζιο σύννεφο. Δεν υπάρχει πια μνήμη για τα
προηγούμενα, δεν υπάρχει πια σκέψη για τα τωρινά ... Το σώμα μου λες
και πέφτει... Και να, σαν να μη φοράω πια σάρκα... Μου φαίνεται πώς
στέκομαι δίπλα στο πεσμένο κορμί μου, και το κοιτάζω σαν παλιό,
βγαλμένο ρούχο... Με συνεφέρνουν αγρία ποδοβολητά — στρατιώτες πού
τρέχουν — και μια τρομαγμένη κραυγή:

— Οι λευκοί μπήκαν στην πόλη!

Δεν πρόλαβαν να μας εκτελέσουν.

Το ραβδί

Βαδίζω στην άκρη του μεγάλου δρόμου.

Φοράω κοντό παλτό, στρατιωτικές μπότες με σιδερένια πέταλα, σκούφο από προβιά. Στον ώμο μου το δισάκι: από τη μια, τα τίμια Δώρα, το Ευαγγέλιο, το ξύλινο άγιο Ποτήριο, το Ιερατικό και το Ευχολόγιο· κι από την άλλη, τα εργαλεία του τσαγκάρη. Στο στήθος, σε ιδιαίτερη θήκη, το αντιμήνσιο. Και στο χέρι ένα ραβδί από σημύδα.

Έγινα πλανόδιος ιερέας. Πριν υποχωρήσουν οι λευκοί, προσπάθησαν να με πείσουν να διαφύγω στο εξωτερικό. Το αρνήθηκα. Τα πόδια μου αποδείχθηκαν ανάλαφρα και Ικανά για πεζοπορίες.

Μέρες του Σεπτεμβρίου, ζεστές, καλοκαιριάτικες.

...Σταμάτησα σ' ένα ύψωμα μέσα στο δάσος. Κάτω το ποτάμι, ο απέραντος κάμπος και οι δρόμοι. Πανίσχυρη η εξουσία των ρωσικών δρόμων! Αν τους κοιτάξεις για πολλή ώρα, λες και φεύγεις από τη γη τα επίγεια δεν σε Ικανοποιούν, ή ψυχή σου ζητάει ν' ανέβει κάπου ψηλά... Μήπως απ' τους δρόμους τούτους γεννήθηκε στο ρώσο η διάθεση της φυγής;

... Και που να πας; Στα δάση Μπρίνσου, στα λημέρια των ληστών; Η εκεί πού είναι οι γαλάζιοι τρούλοι των μοναστηριών;...

Οπουδήποτε. Φτάνει να προχωράς, χτυπώντας τη γη με τα' οδοιπορικό ραβδί... Να γιατί μας αρέσει να τραγουδάμε: «Αχ, δεν είν' ένα δρομάκι μόνο μες στον κάμπο...».

Σουρουπώνει. Πρέπει να αναζητήσω ένα καταφύγιο για τη νύχτα. Που θα μ' οδηγήσει ο Κύριος;... Καθώς περιπλανιέμαι μέσα σε φιδένια μονοπάτια, αντικρύζω ένα σπίτι καμωμένο από κορμούς δέντρων. Θα με δεχθούν, άραγε;

Χτυπάω με το ραβδί μου το παράθυρο.

Καμιά απόκριση. Κάθομαι στον εξώστη. Ένας γάτος ξεπετάγεται από κάπου κι έρχεται κοντά μου. Τον χαϊδεύω. Τρίβεται πάνω μου και νιαουρίζει λυπητερά. Ξαναχτυπάω στο παράθυρο. Σιγή νεκρική... Ανοίγω την πόρτα. Μπαίνω μέσα. Ρίχνω μια ματιά ολόγυρα, και τι να δω!...

Ένας άνθρωπος είναι πεσμένος στο πάτωμα. Δίπλα του, ένα ξύλινο κηροπήγιο, με πεσμένο το κερί, και μια σιδερένια βέργα. Φοράει λινό πουκάμισο και στρατιωτικό παντελόνι... Είναι ξυπόλητος... Στο λαιμό του μαυρίζει ένας χάλκινος σταυρός... Το πρόσωπο του είναι πρασινισμένο και το μαλλιαρό του κεφάλι γεμάτο πηγμένο αίμα... Νεκρός!

Τον σταύρωσα. Πήγα στο κοντινό πηγάδι κι έφερα νερό. Τον έπλυνα και

του διάβασα τη νεκρώσιμη ακολουθία. Έσκαψα ένα λάκκο στο αμμουδερό έδαφος. Τύλιξα το λείψανο μ' ένα κομμάτι ύφασμα και το έβγαλα σέρνοντας από το σπίτι (τι βαρύ πού είναι το ανθρώπινο σώμα — υγρή γη!). Τον έθαψα και γύρισα στο σπίτι. Πέρασα τη νύχτα στον προθάλαμο, πάνω σ' ένα σωρό σανό. Στα ποδιά μου ήταν ξαπλωμένος ο γάτος ... Την αυγή συνέχισα το δρόμο μου.

Ανάμεσα στα φυτά του κάμπου οι αράχνες έχουν απλώσει τον Ιστό τους — «το νήμα της Θεοτόκου», λέει ο λαός. Αλήθεια, πόσο αισθαντικός, πόσο πνευματώδης είν' ο λαός μας! 'Η Θεοτόκος, λέει, κλώθει το νήμα! Αυτή είναι η ποιητική του αντίληψη — ουράνια, πνευματική! Δεν το δείχνουν και οι τόσες ονομασίες των θεομητορικών εικόνων, πού τόσο τιμάει;

*Ρόδον το Αμάραντον,
'Η Αφλεκτος Βάτος,
Των Απηλπισμένων η Έλπις,
Των θλιβομένων η Παράκλησις,
'Η Πάντων Χαρά...*

Και τι ύμνοι...! Τι διηγήσεις!... Μόνο μια καρδιά πλατειά, «πλατυτέρα νεφέλης», όπως θα έλεγε ο ποιητής του Ακάθιστου, μόνο μια ψυχή απέραντα κι αυθόρμητα δημιουργική - ή λαϊκή ψυχή — μπορεί να εκφραστεί μ' αυτόν τον τρόπο... Κατηφορίζω τη βουνοπλαγιά. Με λούζει ο ήλιος με τις ακτίνες του. Σιγοψέλω τον θεομητορικό κανόνα:

— «Ανοίξω το στόμα μου, και πληρωθήσεται πνεύματος...».

Τι βλέπω!...

Κάτω, στο λιβάδι, σώματα ξαπλωμένα σε σειρές. Σώματα ολόγυμνα. Κι από πάνω τους κοράκια!...Τριγύρω κανένας δεν υπήρχε — άδεντροι λόφοι και βουναλάκια, χωρίς ζωντανή ανθρώπινη παρουσία...Διάβασα στους σκοτωμένους τη νεκρώσιμη ακολουθία. Τους έρανα με χόμα: «Του Κυρίου η γη και το πλήρωμα αυτής...». Κάθισα στην άκρη του δρόμου και περίμενα. Θα παρακαλούσα τους πρώτους διαβάτες να θάψουμε τους νεκρούς. Αλλά δεν πέρασε κανένας.

Βαδίζω χωρίς να συναντώ κάποιο κατάλυμα για τη νύχτα, πού ήδη έφτασε, σκοτεινή και παγωμένη. Σηκώθηκε δυνατός άνεμος, ο κρύος άνεμος της ρωσικής στέπας. Ποτέ η γη μας δεν δείχνει τόσο το αρχαίο πρόσωπο της, όσο τώρα, μέσα στη νυχτερινή ανεμοθύελλα, στη μέση της απέραντης πεδιάδας.

Επιτέλους, βρίσκω μιαν αχυραποθήκη. Ό αέρας κάνει τόση φασαρία, πού δεν μπορώ ν' αποκοιμηθώ. Τον ακούω και συλλογίζομαι για το μέλλον της πατρίδας μου. Μαύρες σκέψεις με

βασανίζουν. Με παρηγορεί μόνο η ακατάπαυστη επανάληψη της ευχής:
«Κύριε Ιησού Χριστέ, Υιέ του Θεού, ελέησαν με τον αμαρτωλόν»

Γύρω στα μεσάνυχτα, κάποιος κουνήθηκε βαριά δίπλα μου.

— Ποιος είν' εδώ; φώναξα. Καμιά απάντηση.

Μόλις έφεξε, έψαξα κάθε γωνιά της αποθήκης. Δεν βρήκα κανένα σημάδι. Και μέχρι σήμερα αναρωτιέμαι: Με ποιόν κοιμήθηκα τότε κάτω από την ίδια στέγη; Ήταν θηρίο; Ή άνθρωπος, πού κρυβόταν σαν θηρίο;...

Σχεδόν σε κάθε χωριό βάπτιζα, στεφάνωνα, κήδεα... Με δέχονταν παντού με χαρά και αγάπη. Τράβηξα, βέβαια, και χλευασμούς και διωγμούς αρκετούς... αλλά κι αυτοί πολλές φορές έβγαιναν σε καλό — έκαναν θαύματα! Να, λ.χ., τι έγινε στο χωριό Γορέλοβο:

Εκεί είχα οργανώσει πνευματικές συναντήσεις και συζητήσεις μέσα στο δάσος. Δεν ήταν δύσκολο να το μυριστούν. Μ' έπιασαν και μ' έκλεισαν στη φυλακή. Αργά τη νύχτα έρχεται ο κομισάριος. Γεροδεμένος άντρας, γίγαντας! Ήταν στουπί στο μεθύσι. Μόλις πού κρατιόταν στα πόδια του. Τραυλίζοντας με πρόσταξε:

— Βήμα ...εμπρός, μαρς! Πίσω μου!...

Μ' έφερε σε μια μεγάλη παράγκα. Ήταν γεμάτη από «συντρόφους». Όλοι μεθυσμένοι.

Σ' ένα σκαμνί καθόταν κάποιος ακορντεονιστας. Μόλις με είδε — ήταν, φαίνεται, ειδοποιημένος — άρχισε να παίζει ένα χορευτικό σκοπό.

Ό κομισάριος μ' άρπαξε απ' τα μαλλιά, μ' έστησε στη μέση και φώναξε προστακτικά:

— Χόρευε!

(Μεθυσμένοι: ή παιδιά ή θεριά...). Δεν έφερα καμία αντίρρηση. Χόρευα. Κι όταν σταμάτησα, κάθησα σ' ένα πάγκο και γέλασα. Γέλασα ξερά, μεταλλικά... Ύστερα ξέσπασα σ' ένα αυθόρμητο, ασυγκράτητο κλάμα, ανακατεμένο κι αυτό πάλι μ' ένα γέλιο αλλόκοτο και μ' επιφωνήματα ψυχικού πόνου. Είχα χάσει κάθε αυτοέλεγχο...

Όταν ηρέμησα λίγο, έριξα τη ματιά μου ολόγυρα. Και τους βλέπω όλους σιωπηλούς, με κατεβασμένα τα κεφάλια ...

Στη σιωπή του ρώσου υπάρχει πάντα κάτι το ιερό... Ό πρώτος πού έσπασε τη σιγή, ήταν ο κομισάριος. Αναστέναξε. Ένα βογγητό του ξέφυγε... Τον βλέπω... να πέφτει στα πόδια μου!

— Συγχώρεσε με, άνθρωπε του Θεού!

Τον σήκωσα. Καθίσαμε στο τραπέζι. Σέρβιραν τσάι. Με φίλεψαν ο,τι είχαν.
Ένας μου λέει:

— Πες μας κάτι πνευματικό, ωφέλιμο, μόνο να μην είναι για τη δική μας ζωή και για τη δική μας χώρα... Αν δεν είμαστε άξιοι για λόγο Θεού, τότε διηγήσου μας ένα παραμύθι!...

Μέχρι πού λάλησαν τα κοκόρια, συζητούσα μαζί τους. Άκουγαν τον κάθε μου λόγο με κατεβασμένα τα κεφάλια και μ' αναστεναγμούς...

Την ώρα του αποχαιρετισμού, μου είπαν:

— Τράβα στο δρόμο σου, παππούλη! Μη μας κρατήσεις κακία... Εμείς αυτό... ε... με λίγα λόγια... Καλά! Τι να πούμε πια!...

Βαρύς ο σταυρός της αμαρτίας, πού έχει φορτωθεί ο ρώσος... Κάποια νύχτα, σ' ένα καλύβι, έγινα μάρτυρας μιας άγριας ρώσικης κραιπάλης.

Πέντε άνδρες του κόκκινου στρατού, μαζί με το σπιτονοικοκύρη, τον ψαρά Συμεών, και τον καμπούρη γιο του Πέτρο, έφτιαχναν παράνομο πιτό. Το ξέρω πώς έπρεπε να είχα φύγει από κει, αλλά έμεινα σκόπιμα: Γιατί απ' το μεθύσι και την αμαρτία του ρώσου, πού έχει πάντα κάτι το μελαγχολικό, μπορεί να βγάλει κανείς πολλά χρήσιμα συμπεράσματα. Τότε η ψυχή αποκαλύπτεται!... Και σ' αυτές τις «θανάσιμες ώρες», της χρειάζεται ένας παρηγορητής...

Οι στρατιώτες ήταν γεροδεμένοι, στρογγυλοπρόσωποι, με πλακουτσωτές μύτες. Όσο τους έβλεπα ξεμέθυστους και νηφάλιους, τους καμάρωνα. Συλλογιζόμουν:

“Τι καλά πού θα 'ταν, αν δούλευαν παραγωγικά για την πατρίδα μας και το λαό μας...αν καλλιεργούσαν τα χωράφια, αν θέριζαν το σιτάρι...”.

Τα λόγια τους είναι σκληρά. Φτύνουν και βλαστημάνε.

Με πήρε το μάτι τους — ήμουνα μαζεμένος σε μια γωνιά.

— Ποιος ειν' αυτός; ρωτάει ένας τους φτύνοντας αηδιαστικά.

— Περιπλανώμενος τσαγκάρης! αποκρίνεται ο Συμεών.

— Έ, τότε φτιάξε μου τις μπότες! πετάχτηκε ένας άλλος.

Έβγαλε αμέσως τις μίσοδιαλυμένες μπότες του και μου τις πέταξε.

— Θα σε πληρώσω! Μη φοβάσαι! πρόσθεσε.

Καταπιάστηκα με τη δουλειά.

Εκείνοι κάθισαν στο τραπέζι και άρχισαν να πίνουν, θέλησαν να με κεράσουν. Ήπια ένα ποτήρι, αλλά μου πρόσφεραν και δεύτερο. Για να τ' αποφύγω, δικαιολογήθηκα:

— Όχι άλλο, παιδιά. Ή καρδιά μου είναι αδύνατη...

Παραήπιανε. Το λαθραίο οινόπνευμα τους μέθυσε για τα καλά. Άρχισαν να παινεύονται σαν μικρά παιδιά και να περιγράφουν τους ηρωισμούς τους. Πολλές και φοβερές ιστορίες διηγήθηκαν, αλλά μια απ' όλες με συνετάραξε «έως θανάτου».

— Έ, και τί ν' αυτά πού είπαμε ως τώρα; τίποτα! Εμείς κάναμε πιο παστρικές δουλειές, πού ούτε στον ύπνο σας δεν τις έχετε δει!

Μιλούσε ένας μικρόσωμος νεαρός με κόκκινα, στρογγυλά φρύδια. Ή φωνή του ήταν τσιριχτή, διαπεραστική. Με τα μάτια έκανε νόημα στον αντικρινό του — ένα παλληκάρι με πλατύ, μαλλιαρό μέτωπο και λιπαρές, βρώμικες ρυτίδες.

— Θυμάσαι πώς κοινωνήσαμε με σαμογον*;

— Σώπα, καλύτερα..., κατσούφιασε ο άλλος.

— Δεν μπορώ!... Πω πω, τι νταβαντούρι έγινε!...

— Σκάσε!... φώναξε βραχνά ο μαλλιαρός. Αυτός όμως είχε πάρει φόρα.

— Δεν είναι πολύς καιρός πού έγινε... Είχαμε φτάσει σ' ένα κεφαλοχώρι. Ή εκκλησία ήταν ήδη κλειστή και σφραγισμένη. Τον παπά τον καψάλισαν, λέει, σα γουρουνόπουλο πάνω στη φωτιά... κι έπειτα του χώσανε στο λαρύγγι έναν αναμμένο δαυλό... Ναι... Λοιπόν, ακουστέ παρακάτω... Είμαστε ακόμα στον πρόλογο... Άργητος μας ήταν ο Παύλος Νικοντήμοβιτς Βοζνεσένσκυ... Κεφάλας και φαφλατάς — τέλος πάντων!... Σπούδαζε κάποτε σε ιερατική σχολή... Ακούς εκεί, παπάς ήθελε να γίνει!... Χα!... Σε μια στιγμή λοιπόν, εκεί πού το γλεντούσαμε, σηκώνεται ο Βοζνεσένσκυ και λέει με τη βροντερή του φωνή:

"Σύντροφοι! θέλετε να κάνω μια φάρσα στους βλάκες χωρικούς;".

Έδειχνε τα δόντια του σαν πεινασμένος λύκος... και τα φλογισμένα μάτια του, ώ, πόσο φοβερά ήταν...

— *Μα γιατί τα λες τώρα; τον έκοψε πάλι με οργή ο μαλλιαρός.*

- Πάψε!... Λοιπόν... "θέλετε", λέει, "να κάνω τη φάρσα;". Εμείς φυσικά ρωτήσαμε, τι είδους φάρσα εννοούσε. "Ναι", βρόντηξε ο Βοζνεσένσκυ τη γροθιά του στο τραπέζι. "Αύριο θα λειτουργήσω στην εκκλησία και θα κοινωνήσω το λαό... με σαμογόν!...". Εμείς χλωμιάσαμε απ' την ταραχή και το φόβο... Αλλά μετά το γλέντι, αφού σκορπίσαμε, το είχαμε ξεχάσει — ή μάλλον αδιαφορήσαμε.

Αφού «η θρησκεία είναι το όπιο», κλπ. κλπ.... τι μας νοιάζει; Φτύσε τα!...

Την άλλη μέρα, γύρω στις δέκα, ένας δικός μας χτύπησε την καμπάνα. Όλο το χωριό σηκώθηκε στο πόδι. Καμπάνα;... απορούν. Τι συμβαίνει; Τους ανακοινώνουμε ότι η κρατική εξουσία, δείχνοντας κατανόηση στα λαϊκά αιτήματα, αποφάσισε να επιτρέψει την ελεύθερη τέλεση της δημόσιας λατρείας. Γι' αυτό έστειλε ακόμα και Ιερέα... Οι χωρικοί άρχισαν να πανηγυρίζουν. Κίνησαν ομαδικά για την εκκλησία... Ήταν δακρυσμένοι από χαρά... Πέσανε πάνω στις εικόνες και τις φιλούσανε με μια λαχτάρα... τις στολίζανε με λουλούδια, τις ξεσκονίζανε... Ο Παύλος Νικοντήμοβιτς φόρεσε τ' άμφια, όλα όπως πρέπει... Έγινε μια αυτοσχέδια χορωδία... Βρέθηκε κι ένας γέρος νεωκόρος... Τέτοια λειτουργία έγινε, πού όλοι μέσα στην εκκλησία κλαίγανε με λυγμούς...

Όσο διηγούνταν ο νεαρός, το μαλλιαρό παλικάρι του έριχνε οργισμένες ματιές. Τελικά δεν άντεξε.

— Πάψε, κάθαρμα! Ούρλιαξε.

Και μ' αυτά τα λόγια, έχασε την ισορροπία του, έπεσε απ' το σκαμνί και σωριάστηκε κατάχαμα. Όπως ήταν μεθυσμένος, αποκοιμήθηκε αμέσως. Άρχισε να ροχαλίζει δυνατά. Πότε-πότε ταραζόταν από ακούσια αναφιλητά...-
Μεσολάβησε μικρή σιωπή.

— Και λοιπόν; τι έγινε; Κοινώνησε τους χωριάτες; ρώτησε ψιθυριστά ο καμπούρης γιος του Συμεών, ρίχνοντας μια κλεφτή ματιά στον κοιμισμένο.

— Ναι, τους κοινώνησε... είπε, και συνέχισε πιο χαμηλόφωνα, με φανερή ψυχική ταραχή, πού ήταν ζωγραφισμένη στο φοβισμένο του βλέμμα. Τους κοινώνησε... κι υστέρα βγήκε να κάνει κήρυγμα!... Τι έγινε τότε!... Άρχισε να βλαστημάει και να βρίζει το Χριστό, την Παναγία, τους αγίους... Εγώ απ' την τρομάρα μου είχα κολλήσει στο πάτωμα, είχα κοκαλώσει... Κι ο λαός... Τι έγινε με το λαό!...

Στο σημείο αυτό ο νεαρός αφηγητής έκλεισε τα μάτια, ζάρωσε το μέτωπο και σκούπισε τον Ιδρώτα του με το μανίκι της χλαίνας του.

Το πρόσωπο του συσπάστηκε. Τα δόντια του χτυπούσαν. Και τα χέρια του δεν ήξερε πού να τα βάλει... Ήταν σαν χαμένος.

— Αν δεν μπορείς, μη συνεχίσεις..., του είπε ο ψαράς, τρέμοντας κι αυτός απ' την ταραχή.

— Όχι, πρέπει να τελειώσω! Πείσμωνσε εκείνος. Δεν μπορώ να μην τα πω όλα!... Λοιπόν, πού σταμάτησα;... Ναι, ο λαός... Έχετε δει πώς η θύελλα σηκώνει τις σκελές, πώς ξεριζώνει τα βράχια και τα συντρίβει; Έ, έτσι έκαναν κι αυτοί με τον Βοζνεσένσκυ! Τον σήκωσαν, τον πέταξαν κάτω, κι άρχισαν να τον χτυπάνε κραυγάζοντας αγανακτισμένα... να τον χτυπάνε με τις μπότες, με τις γροθιές, με τα κηροπήγια... να τον χτυπάνε στο

κεφάλι, στο στήθος, στ' αχαμνά... Χύθηκαν τα μυαλά του... τα σωθικά του... τα έντερα του!!!... Οι εικόνες ολόγυρα πιτσιλίστηκαν με το αίμα του!».

Το παλικάρι αναστέναξε μ' ένα βογγητό, ταλαντεύτηκε και ζήτησε νερό.

— Λοιπόν, μετά τι έγινε; ρώτησε με άκαμπτη σκληρότητα ο Πέτρος, αλλοιωμένος απ' το φόβο και την περιέργεια.

— Δε σου φτάνουν όσα άκουσες, διάβολε καμπούρη; Ξέσπασαν οι υπόλοιποι νεαροί, πού ως εκείνη τη στιγμή κάθονταν ακίνητοι και σιωπηλοί σαν πεθαμένοι.

— Ρωτάς τι έγινε μετά;... είπε ο άλλος, ξαναβρίσκοντας την αυτοκυριαρχία του. Κάλεσαν ένα απόσπασμα... με πολυβόλα... Έπεσαν πάνω στο λαό... Ρά-τά-τά-τά!... Ξεκάνανε καμιά πενηνταριά... χωρίς να λογαριάζουμε τους τραυματίες... Ύστερα μιλήσανε για στάση και εξέγερση ενάντια στη νόμιμη εξουσία!...

Δεν ήθελε πια κανένας να πει. Κάθισαν ώρα πολλή αμίλητοι και σκυθρωποί. Ύστερα άρχισαν να φεύγουν ένας-ένας. Τις μπότες δεν κατόρθωσα να τις διορθώσω. Από ένα λεπτότατο νήμα αράχνης κρατιόταν το μυαλό μου. Λίγο ακόμα και θα το έχανα...

Βαδίζω στην όχθη του Βόλγα, στον αρχαίο δρόμο Τβέρσκυ. Το φθινόπωρο φεύγει, όχι όμως ήσυχα — με ανεμοθύελλες και ασταμάτητες βροχές. Τα πόδια μου βυθίζονται στη λάσπη. Τα χέρια και το πρόσωπο μου τα τρυπάει σαν με αγκάθια ή παγωνιά — προμήνυμα του χειμώνα. Ή γη μαύρισε. Προχωρώ δύσκολα. Οι δυνάμεις μου μ' εγκαταλείπουν, και δεν βλέπω που θα μπορούσα να περάσω τη νύχτα, να ξαποστάσω... Το κεφάλι μου πονάει και τα πόδια μου μερδεύονται. Προσπαθώ να δώσω θάρρος στον εαυτό μου, να τον ξεγελάσω:

"Τι λοιπόν, πάτερ Αθανάσιε, παραδίνεσαι; Έλα, έλα... βάλε φτερά στα πόδια σου... Τινάξου!... Προχώρα!... Ένα, δύο, τρία!"

Δεν αντέχω άλλο. Κάθομαι σε μια πέτρα, στην άκρη του δρόμου, και ξεχνιέμαι...

Δεν ξέρω πόσο έμεινα εκεί. Ένιωσα μόνο πώς κάποιος με σήκωσε και με κάθισε σ' ένα αμάξι. Και θυμάμαι πώς όλα γύριζαν μπροστά στα μάτια μου, σαν το δίσκο του γραμμοφώνου...

Στο βαρύν, ζοφερό μου παραλήρημα, έβλεπα συνέχεια τον κομισάριο Βοζνεσένσκυ να κοινωνάει το λαό με το σαμογόν... έπειτα έβλεπα πώς τον χτυπούσα άγρια, όπως κι οι άλλοι αγανακτισμένοι χωρικοί, μ' ένα κρύο και βαρύν αντικείμενο... κι υστέρη κρυβόμουν σ' ένα σκοτεινό κήπο κι έκλαιγα μετανοημένος... Μα πιο πολύ με βασάνιζε ένας άλλος εφιάλτης — αναρίθμητα χέρια, λευκά κι αστραφτερά, πού προσπαθούσαν

ν' αρπάξουν απ' το στήθος μου το ιερό αντιμήνσιο...

Περισσότερο από δυο μήνες βρισκόμουν ανάμεσα στη ζωή και το θάνατο, στην ισορροπία και την παράκρουση...

Καθόμουν σ' εκείνη τη σοφίτα, και παρατηρούσα με θλίψη τα χέρια μου — κίτρινα και εύθραυστα, σαν κεριά σε παγωμένο ναό...

Σκεφτόμουν την κατάσταση μου και κουνούσα το κεφάλι: Άνθρωπος είμαι αδύναμος!... Δεν έχω τόση ψυχική αντοχή... Αν δεν άκουγα τη διήγηση για τη θεία κοινωνία με το σαμογόν, ίσως να μη μου συνέβαινε τίποτα... ήταν πολύ φοβερό, πολύ... πάνω απ' τη δύναμη μου!...

Με είχαν μαζέψει απ' το δρόμο κάτι ντόπιοι χωρικοί. Με πήραν στο καλύβι τους. 'Ο άντρας μεσόκοπος, μαυρογένης μουζικός με εκφραστικά μάτια· και η γυναίκα μικρόσωμη, αδύνατη, με βλέμμα τρομαγμένο — το βλέμμα πού έχουν οι περισσότερες ρωσίδες του καιρού μας.

Στο καλύβι βασίλευε η φτώχεια, η μιζέρια.

Άλλα με φρόντιζαν σαν παιδί τους. Ακόμα και τις νύχτες έμεναν ξάγρυπνοι για χάρη μου. Όταν συνήλθα λίγο, πλησίασαν δειλά-δειλά να πάρουν την ευλογία μου. Με κατάπληξη τους ρώτησα:

— Πώς ξέρετε ότι είμαι ιερέας;

— Από το παραλήρημα σου!

Επειδή πλησίαζαν οι χειμωνιάτικες παγωνιές, με παρακάλεσαν να μείνω κοντά τους για ένα διάστημα.

Μια μέρα μου λένε:

— Κάνε μας μια ακολουθία, όποια θέλεις! Χάρισε μας αυτή την παρηγοριά μέσα στη θλίψη πού ζούμε! Την εκκλησία μας την έκαναν λέσχη, θα μαζευτούμε στο ξηραντήριο του σιταριού. Όλα θα γίνουν κρυφά...

Τη νύχτα με οδήγησαν στο σκοτεινό ξηραντήριο. Μύριζε κάπνα. Στο φως των κεριών παρατήρησα πώς ήταν συγυρισμένο και πεντακάθαρο. Πάνω σ' ένα τραπέζι, σκεπασμένο με σκούρο τραπεζομάντηλο, είχαν τοποθετηθεί μερικές εικόνες. Μπροστά τους άναβαν τρία καντήλια. Γύρω στα είκοσι άτομα είχαν έρθει. Κάναμε εσπερινό και όρθρο. Παρατηρούσα τα μάτια τους—πόσο ωραία είναι τα μάτια του ρώσου όταν προσεύχεται! Μέσα τους βλέπεις την άρνηση του κόσμου και την εικόνα του θεού...

Όσπου να φύγω, είχαμε κι άλλες τέτοιες ευκαιρίες. Κι όταν δυνάμωσα αρκετά, συνέχισα το δρόμο μου.

Μ' όλο το τσουχτερό κρύο, χιόνι ακόμα δεν είχε πέσει. 'Η βραδινή παγωνιά είχε δώσει στην ατμόσφαιρα το χρώμα του χαλκού. Και η ησυχία τέλεια,

χυτή λες κι αυτή σε χάλκινο καλούπι.

Το χωριουδάκι απλωνόταν στη βουνοπλαγιά. Ξεχώριζε μες στο σούρουπο η εκκλησιούλα του. Οι καλύβες ξύλινες, από κορμούς δέντρων. Μυρωδιά καπνού... Στο μονοπάτι στεκόταν μια μικρόσωμη, κυρτωμένη γυναίκα. Φορούσε μάλλινη κάπα, μαύρη μαντήλα και χοντρές χωριάτικες μπότες. Ήταν ακουμπισμένη σ' ένα ξύλινο φράχτη κι αγνάντευε το μακρύ δρόμο. Την πλησίασα και τη χαιρέτησα. Έριξε πάνω μου ένα παράξενο, πονεμένο βλέμμα, και χαμογέλασε αφύσικα.

— Από κει έρχεσαι; - έδειξε με το παγωμένο χέρι της το δρόμο πού πέρασα.

— Ναι. Κι έρχομαι σε σας, στο χωριό σας.

— Α, έτσι... Και τα παιδάκια μου δεν τα συνάντησες;

— Όχι, δεν είδα κανένα...

Ακούμπησε το χέρι στο μάγουλο και μουρμούρισε λυπημένα:

— Περιμένω, περιμένω... κι αυτά δεν έρχονται!

— Που πήγανε;

— Να πολεμήσουνε μαζί με τους λευκούς!...

Οι άνθρωποι μου λένε πώς σκοτωθήκανε, μα εγώ δεν το πιστεύω. Όλο ψέματα λένε οι άνθρωποι!

Ζέστανε με τα χνώτα τα ξυλιασμένα δάχτυλά της και συνέχισε να κοιτάζει το δρόμο.

— Πρέπει να έρθουν, μονολογούσε. Είμαι γριά πια... σύντομα θα πεθάνω... και πεινάω και κρυώνω... Που πήγαν και χάθηκαν, τα σκανταλιάρικα;

Είδε κάποιον μακριά. Τινάχτηκε. Ένα επιφώνημα χαράς της ξέφυγε. Έτρεξε να συναντήσει τον άγνωστο διαβάτη με τα παγωμένα χέρια της απλωμένα μπροστά.

— Έρχονται! Έρχονται!... φώναζε. Παιδάκια μου! Καλά μου!...

Στο χωριό μου εξήγησαν πώς είχε χάσει τα λογικά της, όταν έμαθε για την εκτέλεση των παιδιών της. Από τότε βγαίνει κάθε τόσο στο δρόμο και τα περιμένει, ρωτώντας τον κάθε περαστικό:

— Μήπως είδατε τα παιδάκια μου;

Ή μέρα είναι ηλιόλουστη αλλά κρύα. Στο δασικό δρόμο συναντάω τρεις γέροντες με χοντρές κάπες, τσόχινα παπούτσια,μπογαλάκια στους ώμους και ραβδιά στα χέρια.

— Για που με το καλό; Αντί για απάντηση, ένας τους με ρώτησε:

— *Μήπως είσαι πλανόδιος Ιερέας, αγαπητέ;*

— *Μάλιστα...*

Φωτίστηκε το πρόσωπο του. Κοίταξε με ικανοποίηση τους συνοδοιπόρους του και είπε χαρούμενα:

— *Το βλέπετε; Δεν σας το έλεγα; Εγώ, πάτερ μου, από μακριά το κατάλαβα πώς είσαι Ιερωμένος. Το λέει η παροιμία: Τον παπά και με το ψαθάκι τον αναγνωρίζεις!*

Έσκυψαν να πάρουν την ευλογία μου.

— *Εμείς, παπούλη, πηγαίνουμε στη Μόσχα!... Να κάνουμε κάτι για το Θεό, για την πίστη μας!*

— *Τι δηλαδή;*

— *Να, θέλουμε να ζητήσουμε απ' τους κυβερνήτες μας να σταματήσουν το διωγμό εναντίον της Εκκλησίας μας... Να μας αφήσουν ελεύθερους να λατρεύουμε το Θεό μας...Αλλιώς θα μας βρει συμφορά!*

Μιλάνε ήρεμα, με χωριάτικη απλότητα και ειλικρίνεια. Μόνο στα μάτια τους παρατηρώ κάποια σύγχυση και θολούρα...

— *Αρχισαν να χτυπάνε πολύ το Θεό!...,είπε ο ένας, ο πιο κυρτωμένος. Είμαστε τόσο λυπημένοι... Ή υπομονή μας εξαντλήθηκε!...*

— *Άκουσε μέχρι ποιο σημείο έφτασαν! πετάχτηκε ο δεύτερος, με τα λοξά μάτια και τα βαθουλωμένα μάγουλα. Ό Μικόλαχ Ζέρντ, απ' τη γειτονιά μας, έφτιαξε ένα εκκολαπτήριο με τις αγίες εικόνες! Είπε πώς είναι πολύ κατάλληλες γι' αυτή τη δουλειά, γιατί έχουνε ξύλο χοντρό, πλατύ, και προπαντός ξερό!*

— *Κι ο εγγονός μου, ο Πάσκα, έκανε από τις εικόνες σκέπαστρο για το αποχωρητήριο του!... είπε πνιχτά το τρίτο γεροντάκι, πού δεν είχε καθόλου δόντια.*

— *Καλά, και σε ποιόν θα παραπονεθείτε στη Μόσχα;*

— *Τι σε ποιόν; Στον Λένιν!...*

— *Μα αυτός πέθανε...*

— *Το ακούσαμε, αλλά δεν το πιστεύουμε! Μάθαμε πώς έβγαλε διάταγμα να μην τα βάζουν άλλο με το θεό...*

Λίγο ακόμα και θα ξεσπούσα σε κλάματα.

Οι γέροντες πρόσεξαν τον πνιγμένο πόνο στα μάτια μου. Κάτι κατάλαβαν. Με αμηχανία κοίταζαν ο ένας τον άλλο κι εμένα.

— *Ε... κι αν δεν βρούμε τον Λένιν, θα πάμε στον Πατριάρχη, είτε ο πρώτος. Ν' απειλήσει τους άθεους με αναθεματισμό!... Το πατριαρχικό ανάθεμα δεν είναι μικρό πράγμα... θα φοβηθούν!...*

— *Και ο άγιος Πατριάρχης μας δεν βρίσκεται πια στη ζωή... Χωρίς να δείξουν έκπληξη, βγάλανε τα σκουφιά τους και σταυροκοπήθηκαν.*

— *Αιωνία του η μνήμη! ψιθύρισαν. Πρόσεξα πώς τα μάτια τους είχαν γίνει τώρα πιο θολά.*

— *Ό Καλίνιν ζει;— Έ, λοιπόν, θα πάμε σ' αυτόν! θα μας ακούσει!—*

Ήρεμα στην αρχή, πιο ζωηρά έπειτα, προσπάθησα να τους πείσω πώς δεν έπρεπε να κάνουν τίποτ' άλλο, παρά να γυρίσουν πίσω, να ζωστούν με υπομονή και να περιμένουν τη θεία Δίκη.

— *Αυτό δεν μπορεί να γίνει! δήλωσαν με ανυποχώρητο πείσμα — μα και με κάποια οργή.*

— *Εκατό βέρστια περπατήσαμε! φώναξε ο πιο γέρος. Και δίπλα μας περπατάει ο Χριστός! Πώς εσύ τώρα μας λες να επιστρέψουμε;*

— *Στο θάνατο πάτε! ξεφώνισα απελπισμένα. Χαμογέλασαν ήρεμα.*

— *Και τι είναι ο θάνατος; είπαν μόνο. Έβαλαν μετάνοια και τράβηξαν μπροστά με βαριά βήματα. Τ' ακούω ακόμα...*

Συνέχισα την πορεία μου...

Πέρασα δίπλα από γκρεμισμένους ναούς... Αντίκρισα καμένα ξωκλήσια... Είδα μοναστήρια, πού τα 'χαν κάνει στρα-τώνες και αποθήκες... Έζησα τη βεβήλωση αγίων λειψάνων και θαυματουργών εικόνων... Γνώρισα ανθρώπους θηριόμορφους... Συνάντησα Ιερείς, πού απ' το φόβο τους αρνήθηκαν το Χριστό... Ευλοκοπήθηκα και κυνηγήθηκα όχι λίγες φορές, αλλά ό Κύριος μου 'δωσε τη δύναμη να τα σηκώσω όλα και να μην απελπιστώ... Και πώς ν' απελπιστώ, όταν ξέρω πώς εκατοντάδες ποιμένες, με το σακούλι και το ραβδί τους, διασχίζουν απ' άκρη σ' άκρη την απέραντη χώρα μας, στηρίζοντας και παρηγορώντας τους πιστούς; Ανάμεσα τους μάλιστα είναι και αρκετοί επίσκοποι, πού μπήκαν θεληματικά κάτω απ' το ζυγό της αποστολικής οδοιπορίας...

Οι πιο πολλοί απ' αυτούς «*εμπαιγμών και μαστιγών πείραν έλαβον, έτι δε δεσμών και φυλακής· ελιθάσθησαν, επρίσθησαν, έπειράσθησαν... υστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχουμενοί...*» (Έβρ. 11,36-37). Όλοι τους με ταλαιπωρημένα πρόσωπα, με ροζιασμένα χέρια, με ξεσκισμένα ρούχα, με λιωμένες μπότες... αλλά με την άρρητη δόξα του θεού θρονιασμένη στα μάτια τους μέσα... με πίστη ασάλευτη... πρόθυμοι όλα να τα δεχθούν και όλους να τους ευλογήσουν...

Όταν ανταμώνουν, βάζουν στρωτή μετάνοια ο ένας στον άλλον, αγκαλιάζονται και κάθονται να τα πούνε σιγά και προσεκτικά, μέσα στα δάση και τους αγρούς. Όταν χωρίζουν, σταυρώνονται και συνεχίζουν την πορεία τους...

Προσευχήθηκα σε μυστικά μοναστήρια, όπου αγωνίζονταν μοναχοί πρώην αρνητές και χλευαστές του Κυρίου.

Συνάντησα μέσα στον κόσμο κρυφούς μοναχούς, πάντα έτοιμους να μοιραστούν το θεό μ' εκείνους που δεν Τον είχαν και που Τον νοσταλγούσαν.

Γνώρισα στελέχη της άθειας εξουσίας, που είχαν κρεμασμένο στο στήθος καμουφλαρισμένο φυλαχτό, και που έρχονταν τις νύχτες, σαν τον Νικόδημο, να με συναντήσουν και να μου ανοίξουν την καρδιά τους. Ένας απ' αυτούς έχει κρυμμένες στην αποθήκη του σπιτιού του τις πατρογονικές εικόνες, και, όποτε μπορεί, ανάβει μπροστά τους καντήλι και προσεύχεται.

Τρομαγμένοι πατεράδες έρχονταν και με Ικέτευαν:

— Μάθε στα παιδιά μας το νόμο του θεού, για να μη γίνουν θηρία...

Το λαό συγκλόνιζαν οι φήμες — ότι έφτασε ή ώρα της Κρίσεως, της παρουσίας του Χριστού... ότι ξανακατέβηκαν στη γη ο άγιος Σέργιος του Ραντονέζ και ο άγιος Σεραφείμ του Σάρωφ... ότι η Παναγία αποκάλυψε, πώς παρακαλεί τον Κύριο για τη ρωσική γη...

Εξομολόγησα αναρίθμητες ψυχές — φοβερές εξομολογήσεις!... Όσοι μετανοούσαν ήταν έτοιμοι να δεχθούν το πιο βαρύ επιτίμιο, την πιο σκληρή άσκηση, φτάνει να έβρισκαν ίλεως από το Θεό.

Όλοι κουράστηκαν.

Όλοι πνίγηκαν μέσα στις συμφορές.

Όλοι νοστάλησαν τον Παράκλητο.

Όλοι ζητούν την παρηγοριά του Χριστού.

Να γιατί περιπλανιέμαι, όσο έχω δυνάμεις... όσο μπορώ ακόμα να κρατάω στο χέρι το οδοιπορικό μου ραβδί...

ΑΝΤΙΑΙΡΕΤΙΣΜΟΝ ΕΓΧΟΛΠΙΟΝ

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ και ΠΑΡΑΘΡΗΣΚΕΙΕΣ
ΚΡΙΤΙΚΗ - ΔΟΓΜΑ - ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

- * *Εννοεί τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο (1914-18).*
- * *Στα ρώσικα χωριατόσπιτα το λουτρό (πού δεν έχει καμιά σχέση με το αποχωρητήριο) είναι συνήθως ένα ανεξάρτητο ξύλινο σπιτάκι στον κήπο. Αποτελείται από τον προθάλαμο και τον κυρίως χώρο για λουτρό, πού θερμαίνεται μ' ένα μεγάλο χτιστό καζάνι.*
- * *Ένα βέρσκι είναι ίσο με 1067 μέτρα.*
- * *«Λευκοί» ή «λευκός στρατός» (σε αντίθεση με τους «κόκκινους» «κόκκινο στρατό») ονομάζονταν οι αντιμπολσεβικικές δυνάμεις, πού αγωνίστηκαν για την ανατροπή του σοβιετικού καθεστώτος (1918-1920) χωρίς επιτυχία. Μέχρι το τέλος του 1919, οι λευκοί, με αρχηγό το στρατηγό Ντενίκιν, είχαν αλληπάλληλες νίκες. Αλλ' από το 1920 ο κόκκινος στρατός, αφού ανασυντάχθηκε, τους ανάγκασε να υποχωρήσουν και, τελικά, να διαλυθούν. Τα υπολείμματα του λευκού στρατού (145.000 άνδρες) εγκατέλειψαν με πλοία τη Ρωσία στις 31 Οκτωβρίου 1920 και διασκορπίστηκαν στην Τουρκία και την Ευρώπη.*
- * *Βότκα οικιακής κατασκευής, πολύ δυνατή και με βαρεία μυρωδιά.*

Η Λάρνακα

Τα χάσαμε όλοι, όταν είδαμε τον Ιάκωβο Λντώφ στον εσπερινό.

Δεκαπέντε χρόνια ζούσε στο συνοριακό χωριό μας. Πρόσφυγας κι αυτός απ' τη Ρωσία. Μετά τον εμφύλιο πόλεμο, άφησε την πατρίδα κι ήρθε εδώ. Αγόρασε γη, έχτισε μεγάλο σπίτι, πήρε γυναίκα μια ξενόφερτη και πάντα αμίλητη κυρά, κι άρχισε ν' ασχολείται με τη γεωργία. Ποιος ήταν κι από που κράταγε ή σκούφια του, κανένας δεν το 'ξερε, μα και κανένας δεν αποφάσιζε να τον ρωτήσει.

Ὁ Ἰάκωβος ἦταν μελαχρινός και μαλλιάρός, με το πρόσωπο πάντα σκοτεινό, σκυθρωπό. Τα λόγια του μετρημένα. Το βλέμμα του διαπεραστικό και απωθητικό. Με τα' όνομα του φοβέριζαν τα σκανταλιάρικα παιδιά.

Ὅλοι ἦταν βέβαιοι, πώς, αν δεν ἦταν φονιάς, θα εἶχε κάνει πάντως κάποιο μεγάλο κακό...

Ἐχε πολλά λεφτά, αυτό ἦταν φανερό. Κι ἔπινε πολύ, προπαντός τις νύχτες, κλεισμένος μέσα στο σπίτι του.

Ἦταν σπιγματισμένος σαν άθεος, αντίχριστος. Ούτε ν' ακούσει δεν ἠθελε για Εκκλησία. Δεν πατούσε το πόδι του στο ναό ούτε τις μεγάλες γιορτές. Για ο,τι εἶχε σχέση με την πίστη και το θεό, εκφραζόταν με βρισιές και περιφρόνηση. Να γιατί, όταν τον εἶδαμε να έρχεται στον εσπερινό, δεν πιστεύαμε στα μάτια μας. Οι πιστοί άρχισαν να τον λοξοκοιτάνε και να ψιθυρίζουν μεταξύ τους.

Ὁ Ἰάκωβος στάθηκε σε μιαν άκρη όρθιος, ακίνητος, με κρεμασμένα κάτω τα μακριά κι αγρία χέρια του. Ἐκανε το σταυρό του ἢ δεν τον έκανε; Αυτό αναρωτιόντουσαν όλοι. Στεκόταν σαν άγαλμα, με το βλέμμα στυλωμένο σε μια σκοτεινή γωνιά. Δεν γονάτισε μαζί με τους άλλους στον όρθρο* όταν έπαλλαν το «Αινείτε...».

Για πρώτη φορά παρατήρησαν πώς εἶχε ασπρίσει κι αδυνατίσει. Λες κι εἶχε μόλις σηκωθεί από το κρεβάτι, μετά από πολύχρονη αρρώστια. Ἦ ακολουθία πλησίαζε στο τέλος της. Ἐξω βούιζε ο δυνατός αυγουσιάτικος αέρας, κάνοντας τα δέντρα να χορεύουν. Ἐπαλλαν το «Τη υπερμάχω...» και πήραν την ευλογία του π. Κυρίλλου. Ἦ εκκλησία άδειασε. Μόνο ο νεωκόρος έμεινε κι έσβηνε τα κεριά. Τότε ο Ἰάκωβος Λντώφ πλησίασε τον ιερέα.

— Τι θέλεις, Ἰάκωβε;...

— Εσένα, παππούλη, θέλω να εξομολογηθώ!

Ἦ φωνή του ἦταν ταραγμένη, μα ο τόνος της θερμός. Τα λόγια του ἦταν χρωματισμένα μ' ένα παράξενο πόνο. Ὁ π. Κύριλλος διαισθάνθηκε πώς θ' άκουγε μιαν εξομολόγηση σοβαρή, ουσιαστική, φοβερή Ἴσως!... Στη μισοσκότεινη εκκλησία, πού τη φώτιζαν μόνο τα καντήλια του τέμπλου, άρχισε το μυστήριο. Μπροστά στο προσκυνητάρι με το Σταυρό και το Ευαγγέλιο*, ο Ἰάκωβος μιλούσε κοφτά, πονεμένα και βαριά. Συχνά σκούπιζε το μέτωπο του και, σωπαίνοντας, βυθιζόταν σε σκέψεις. Κάπου-κάπου έριχνε μια ματιά ολόγυρα και πιανόταν με δύναμη απ' το προσκυνητάρι.

— Εμείς υποχωρούσαμε, έλεγε. Οι κόκκινοι είχαν κυριαρχήσει στη χώρα. Το τέλος του λευκού στρατού μας εἶχε φτάσει... Πέντε ἡμασταν, πού αποφασίσαμε να κάνουμε κάτι πρωτάκουστο — θέλαμε, βλέπεις, να εξασφαλίσουμε χρήματα για την προσφυγιά... Και τι σκεφτήκαμε;... Να κλέψουμε από τη μητρόπολη την ασημένα λάρνακα με τα πολύτιμα πετράδια... πού εἶχε μέσα τ' αγία λείψανα!.. Καταστρώσαμε το σχέδιο.

Βρήκαμε άλογα... Ήταν χειμώνας, κρύο πολύ... Πήγαμε στο ναό και ζητήσαμε το φύλακα — οι εφημέριοι είχαν ήδη περάσει τα σύνορα, είχαν φύγει στο εξωτερικό για να γλιτώσουν απ' τους κόκκινους... Ήρθε ο φύλακας. "Τα κλειδιά!...", απαιτήσαμε. Με κάποιο φόβο μας ρώτησε:

"Τι σας χρειάζονται;". Του είπαμε πώς εκείνη τη νύχτα θα 'μπαιναν τάχα στην πόλη οι κόκκινοι, και γι' αυτό ο διοικητής μας είχε δώσει εντολή να πάρουμε τ' αγία λείψανα και να τα φυγαδεύσουμε στο εξωτερικό... Για να μην τα βεβηλώσουν... "Κι αν δεν μας πιστεύεις", του λέμε, "να ή διαταγή, με τη σφραγίδα και την υπογραφή του στρατηγού!"... Μας πίστεψε. Άνοιξε την εκκλησία... Σκοτεινίαζε και το χιόνι έπεφτε πυκνό. Ψυχή δεν κυκλοφορούσε έξω. Όλοι κλεισμένοι στα σπίτια τους. Μακριά ακούγονταν πυροβολισμοί.

Ριγούσαν οι ψυχές μας — η ψυχή μου... Με πολύ κόπο βγάλαμε τη λάρνακα έξω. Τη φορτώσαμε στο έλκνηρο, τη σκεπάσαμε με πανιά και σανό, κεντρίσαμε τ' άλογα και κινήσαμε για τα σύνορα. Όλη τη νύχτα ταξιδεύαμε, βουλιάζοντας στο χιόνι... Δεν είχαμε ξεμακρύνει πολύ, όταν δρόμος μας φωτίστηκε από την ανταύγεια μιας μεγάλης πυρκαγιάς — καιγόταν ή πόλη... Φτάσαμε στα σύνορα χωρίς προβλήματα. Πριν τα περάσουμε κι έρθουμε εδώ, σταματήσαμε. Το δάσος ήταν πολύ πυκνό... Α!... Εδώ πέρα έγινε κάτι πολύ δυσάρεστο — σάλεψε το μυαλό ενός συντρόφου μας! Έπεσε ξαφνικά πάνω στη λάρνακα κι έσυρε μια φοβερή, ανατριχιαστική κραυγή. Όλοι παγώσαμε, χλομιάσαμε...

Ύστερα άρχισε μια να γελάει και μια να κλαίει... Να ξεστομίζει ακατονόμαστες βλαστήμιες... Τέλος πάντων, για να μην πολυλογώ, ένας μας τον ξέκανε με το πιστόλι...

Ο π. Κύριλλος έπιασε νευρικά τον επιστήθιο σταυρό του. Το χέρι του έτρεμε.

Ο Ιάκωβος σώπασε κι έπεσε σε συλλογή. Το πρόσωπο του έκανε αινιγματικούς μορφασμούς. Το βλέμμα του έπεφτε πότε στη μια παλάμη και πότε στην άλλη. Σε μια στιγμή έβγαλε ένα μαντήλι από την τσέπη του, το ξεδίπλωσε, μα δεν ήξερε τι να το κάνει... Ο ιερέας τον έβγαλε από τη δύσκολη θέση, ρωτώντας τον μαλακά και ήσυχα:

- Πες μου, τι έγινε στη συνέχεια;
- Στη συνέχεια, παππούλη, έγινε το πιο φοβερό... Ανάψαμε φωτιά. Και αρχίσαμε να τη μοιράζουμε στα τέσσερα...
- Τη λάρνακα;
- Ναι, τη λάρνακα. Πρώτα-πρώτα βγάλαμε τα πολύτιμα πετράδια, τα χρυσά αφιερώματα, τους σταυρούς... και μετά χωρίσαμε τη λάρνακα σε κομμάτια... με το τσεκούρι.

- Και τα λείψανα; Τι κάνατε με τα' αγία λείψανα; ψέλλισε συγκλονισμένος ο π. Κύριλλος.
- Τα βγάλαμε, ανοίξαμε ένα λάκκο και τα θάψαμε...
- Αυτό σημαίνει ότι βρίσκονται εδώ, στη γη μας;
- Μάλιστα... όχι πολύ μακριά... αλλά που ακριβώς, δεν θυμάμαι. Πάνε

τόσα χρόνια...

Τα παράθυρα του π. Κυρίλλου ήταν φωτισμένα σχεδόν ως τα ξημερώματα. Οι λιγοστοί αργοπορημένοι διαβάτες βλέπανε τον Ιερέα να βηματίζει μέσα σκεφτικός, απ' τη μίαν άκρη ως τη άλλη, και μόνο κάπου-κάπου να σταματάει μπροστά στις εικόνες.

Μα το φως δεν έσβηγε ούτε στο σπίτι του Ιάκωβου Αντώφ...

* Στους ρωσικούς ενοριακούς ναούς ο όρθρος τελείται μαζί με τον εσπερινό.

* Έτσι γίνεται η εξομολόγηση στη Ρωσική Εκκλησία.

Το Κλειστό Ιερό

Στο βάθος του μεγάλου δάσους ηχούσαν καμπάνες! Ό ήχος τους ήταν καθαρός, δροσερός, σαν απόμακρο κελάρυσμα πηγής. Έδενε τόσο αρμονικά με το θρόισμα των φύλλων, πού σάλευαν ακατάπαυστα απ' τον απριλιάτικο άνεμο! Άνοιξη, καταχνιά, μισολιωμένα χιόνια, λιμνούλες, λάσπες...

Προχώρησα με οδηγό τον ήχο. Περιπλανήθηκα αρκετή ώρα. Τελικά, μέσα σ' ένα λευκό κύκλο από λυγερόκορμες σημύδες, αντίκρισα το φτωχικό μοναστηράκι. Οι τελευταίες ηλιαχτίδες χρύσωσαν τον ξύλινο ναΐσκο. Στο καμπαναριό ξεχώρισα το φαρόμαλλο κεφάλι του καμπανάρη, με το μαύρο σκουφάκι. Μπήκα στην αυλή από την κεντρική πύλη και κάθισα σ' έναν πάγκο. Οι καμπανοκρουσίες σταμάτησαν. Ό καμπανάρης ήρθε κοντά μου.

— Μοναχός Αντώνιος, είπε, και μου έβαλε μετάνοια. Σπάνια φτάνει κανένας ως εδώ...Βλέπετε τι εγκατάλειψη!...

— Είσαστε πολλοί αδελφοί;

— Κανένας, εκτός από μένα. Άδειασε το μοναστήρι... Άλλοι δεν άντεξαν τις σκληρές συνθήκες της ζωής μέσα στο δάσος, και γύρισαν στον κόσμο. Άλλοι πάλι βρήκαν μαρτυρικό θάνατο... ήρθαν πριν τρία χρόνια, νύχτα, στη γιορτή της Κοιμήσεως... Μας κακοποίησαν πολύ... Μας χλεύασαν... Τρύπησαν τις εικόνες με τις ξιφολόγχες... Τη νύχτα εκείνη τουφέκισαν το μοναχό Θεόκτιστο, τους ιερομόναχους Γρηγόριο και Μακεδόνιο, το διάκονο Σέργιο, το δόκιμο Βενιαμίν...

Γύρισε κι έριξε ένα βλέμμα στους τάφους του κοντινού κοιμητηρίου της μονής.

— Τώρα είμαι μονός εδώ! Χτυπάω τις καμπάνες, προσεύχομαι, καταγίνομαι

με τον κήπο, πηγαίνω στο δάσος για ξύλα... Όπως και πρώτα...

— Και δεν φοβάσαι, μήπως, ακούγοντας τις καμπάνες, έρθουν πάλι εδώ;

— Ας έρθουν! Το τυπικό μας εγώ δεν το παραβαίνω... Μόνο για ένα πράγμα είμαι καταπικραμένος — πού τόσα χρόνια μένει κλειστή η ωραία πύλη του ναού... κλειστό το ιερό... χωρίς λειτουργία...

Κατέβασε το κεφάλι κι έμεινε για λίγο σκεφτικός. Ύστερα έριξε πάνω μου τα μάτια του, πού χρυσίζαν μες στο αδύναμο φως του σύθαμπου, και είπε:

— Μεγάλη Δευτέρα ειν' αύριο! Αν μπορείς, πάμε μαζί να ψάλουμε τον όρθρο...

Μπήκαμε στην κατασκότεινη εκκλησιά.

Ό μοναχός άναψε μερικά κεριά μπροστά στην κλειστή ωραία πύλη. Πιάσαμε θέσεις στο χορό. Τα κεριά φώτιζαν πένθιμα τις τρυπημένες απ' τις ξιφολόγχες παλιές εικόνες.

Ό όρθρος άρχισε.

Ολάκερη η ρωσική γη σκίρτησε στο άκουσμα του αρχαίου κανόνα της Μεγάλης Εβδομάδος:

*«Τω την άβατον κυμαινομένην θάλασσαν
θείω αυτού προστάγματι αναξηράναντι...».*

Το Κερί

Ήταν σούρουπο. Ό γερο-Σωφρόνιος κι ο εγγονός του, ο οκτάχρονος Πετράκης, προχωρούσαν μέσα στο δάσος.

Ό παλπούς είναι τυλιγμένος με τη ζεστή κάπα του. Τον έχουν πάρει πια τα χρόνια. Καμπούριασε. Τα γένια του γίνανε κάτασπρα — του τ' ανακατώνει τώρα ο ανοιξιάτικος άνεμος.

Ό Πέτρος βαδίζει πίσω απ' τον παλπού. Φοράει κι αυτός κάπα. Το κεφαλάκι του είναι καλυμμένο με το γούνινο σκούφο του πατέρα του, πού του πέφτει πολύ μεγάλος και του κρύβει σχεδόν τα μάτια. Στο χέρι του κρατάει ένα κλαδί ιτιάς, πού ευωδιάζει. Το δάσος βουίζει παράξενα. Ό μικρός σταματάει κι αφουγκράζεται:

— Παλπού!... Ακούς;... Χτυπάνε καμπάνες!...

— Έτσι κάνει το δάσος, παιδί μου, τώρα την άνοιξη, με τον αέρα. Χτυπάει ή

καμπάνα του Κυρίου...

- Στην εκκλησία πάμε, παππού;
- Στην εκκλησία, αγάπη μου, στον πασχαλινό όρθρο!
- Μα αφού κάηκε, παππού! Δεν την κάψανε το καλοκαίρι; Μόνο τούβλα και καμένα ξύλα απομείνανε...
- Αυτό δεν έχει σημασία! αποκρίθηκε σοβαρά-σοβαρά ο Σωφρόνιος.
- Άλλο και τούτο!... μονολογεί απορημένος Ο μικρός. Εκκλησία δεν υπάρχει, κι εμείς πάμε στην εκκλησία! Μήπως έπαθε τίποτα ο παππούς; Τσάμπα χαλάμε τα παπούτσια μας...

Ή μαυρισμένη και ερειπωμένη εκκλησία φάνηκε ανάμεσα σε καμένες σημύδες. Παππούς κι εγγονός σταυροκοπήθηκαν.

– Να λοιπόν, ήρθαμε... μουρμούρισε ο Σωφρόνιος και ξέσπασε σε λυγμούς. Για πολλή ώρα στεκόταν με κατεβασμένο το κεφάλι και κρεμασμένα τα χέρια. Είχε πέσει πια η νύχτα — ή κρύα αλλά ήσυχη πασχαλιάτικη νύχτα. Ο Σωφρόνιος έβγαλε από το σακούλι του ένα χοντρό κερι, το άναψε, το στερέωσε πάνω σε μια μεγάλη πέτρα, εκεί, στα χαλάσματα... και προσευχήθηκε για λίγο νοερά. Μετά έφαλε με τη σπασμένη του φωνή:

– *Χριστός ανέστη εκ νεκρών...*

Αντάλλαξε με τον εγγονό του τον αναστάσιμο ασπασμό. Αναστέναξε και κάθισε σ' ένα καμένο κούτσουρο.

– Ναι... Εξήντα χρόνια ερχόμουν εδώ, σ' αυτή την εκκλησία... μαζί με τον πατέρα μου, όσο ζούσε, και μετά μόνος... Να, εδώ υπήρχε η εικόνα του αγίου Νικολάου... Στο ένα του χέρι ο άγιος Ιεράρχης κρατούσε μια εκκλησούλα, και στο άλλο ένα ξίφος... θαυματουργός! Ο,τι κι αν του ζητούσες, θα σου το έκανε!... Καλός ο Ιεράρχης μας, γρήγορος στη βοήθεια, ταχύς στις πρεσβείες!... Τώρα... τι να πει κανείς... Εδώ, αγάπη μου, ήταν η αγία Τράπεζα... Έλα, γονάτισε και προσκύνησε, καλό μου παιδί... Έτσι λοιπόν... Αχ, Πετράκη, Πετράκη μου!...

Άρχισε πάλι να κλαίει ο Σωφρόνιος. Δεν είπε τίποτε άλλο. Έμεινε εκεί καθισμένος και αμίλητος ως αργά — τόσο, πού ο Πετράκης νύσταξε και θέλησε να κοιμηθεί. Κάθισε δίπλα στον παππού, έγειρε το κεφαλάκι στα γεροντικά του γόνατα κι έκλεισε τα μάτια. Κι ο παππούς τράβηξε την κάπα του και τον σκέπασε...

«Ο Χριστός με φράκο»

Φαίνεται πώς είχαν σχεδιάσει από καιρό να κάνουν αντιπερισπασμό στη

νυχτερινή ακολουθία της Αναστάσεως. Ολόκληρη τη Μεγάλη Εβδομάδα ήταν αναρτημένα πλακάτ σ' όλα τα κεντρικά και πολυσύχναστα σημεία της πόλης:

*Όρθρος της Κομσομόλ!
Ακριβώς στις 12 τα μεσάνυχτα!
Ελατέ να δείτε τη νέα κωμωδία του Αντώνη Τζιουμωφ*

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΜΕ ΦΡΑΚΟ

*Στον κεντρικό ρόλο
Ο ηθοποιός του θεάτρου Μόσχας
Αλέξανδρος Ροστόβτσεφ.
Χείμαρρος ευφυολογίας! Τρελό γέλιο!*

Το βράδυ του Μεγάλου Σαββάτου, η δημοτική μπάντα πέρασε απ' όλους τους δρόμους της πόλης, καλώντας το λαό στην παράσταση. Μπροστά από τους οργανοπαίχτες πήγαινε ένας σωματώδης νεαρός με Ιερατική αμφίεση και καλυμμαύχι. Κρατούσε ένα πλακάτ σαν λάβαρο, οπού ήταν ζωγραφισμένος ο Χριστός με φράκο και ψηλό καπέλο! Στα πλάγια βάδιζαν κομσομόλοι με αναμμένες δάδες. Όλη η πόλη είχε σηκωθεί στο πόδι.

Πλήθος άρχισε να καταφθάνει στο θέατρο. Πάνω από την κεντρική είσοδο του έγραφε με κόκκινα φωτεινά γράμματα: Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΜΕ ΦΡΑΚΟ

Στη μεγάλη αίθουσα τα μεγάφωνα μετέδιδαν ραδιοφωνική ομιλία από το σταθμό της Μόσχας με θέμα: «Ο αισχρός ρόλος του χριστιανισμού στην Ιστορία των λαών». Όταν σταμάτησαν τα μεγάφωνα, η χορωδία των κομσομόλων, με συνοδεία ακορντεόν, άρχισε να τραγουδάει:

*Με την προσευχή δε βλέπω προκοπή.
Σβησμένο είναι το χέρι μου.
Δε θέλω, όχι, τον προφήτη Ηλία!
Δώστε μου το φως του Ηλία*!...*

Το πλήθος ξέσπασε σε αλαλαγμούς, βρισιές και χαχανητά. Έβαλαν τα χέρια στους γοφούς, έτριξαν τα δόντια, βρυχήθηκαν:

— Κι άλλο, παιδιά! Πιο άγρια! Βαράτε!...

*... Τρεις γριές ψωμολυσιάρες
Δυο σαρακιασμένοι γέροι
Άδειο, άδειο το εκκλησάκι
Δεν μαζεύει πια πεντάρα!...*

— Πιο δυνατά! Δώστε του! Πιο ζωντανά!

*...Αχ, αυγουλάκι μου
δεν έχεις τσουγκριστεί
Με πόσες θεϊκές κουταμάρες έχουμε ποτιστεί!...
— Πιό-δυ-να-τά! Καί-πιό-σκλη-ρά!*

Πλησίαζαν μεσάνυχτα.

Από τη μικρή εκκλησούλα, πού ήταν κοντά στο θέατρο, βγήκαν οι πιστοί για την τελετή της Αναστάσεως. Σκοτάδι. Οι άνθρωποι δεν ξεχωρίζουν — μονάχα οι φλογίτσες των κεριών, πού τρεμόπαιζαν και προχωρούσαν αργά-αργά.

«Την ανάστασίν σου, Χριστέ Σωτήρ, άγγελοι υμνούσιν εν ουρανοίς...»

Σαν είδαν τη λιτανεία οι κομσομόλοι, ξελαρυγγιάστηκαν στα γιουχαίσματα και τα σφυρίγματα.

Το 'στησαν πάλι στο τραγούδι:

*Έ, συ, μηλαράκι μου, κυλίσου
Ό δρόμος είναι γλιστερός
Παράσυρε όλους τους αγίους
Πάσχα των κομσομόλων.*

Οι φλόγες των κεριών ήταν τώρα ακίνητες μπροστά στην είσοδο του ναΐσκου.

Από κει ήρθε η απόκριση στο τραγούδι των κομσομόλων:

*«Χριστός ανέστη εκ νεκρών
θανάτω θάνατον πατήσας
καί τοις εν τοις μνήμασι
ζωήν χαρισάμενος»!*

Ή μεγάλη αίθουσα του θεάτρου ήταν γεμάτη κόσμο. Ή παράσταση άρχισε... Πράξη πρώτη:

Πάνω στη σκηνή είχαν αναπαραστήσει το ιερό ενός ναού. Στην υποτιθέμενη αγία τράπεζα βρίσκονταν μπουκάλια με κρασί και μεζέδες. Ολόγυρα, σε ψηλά καθίσματα — αυτά πού έχουν στα μπαρ — ήταν καθισμένοι οι ηθοποιοί, ντυμένοι με Ιερατικά άμφια. Τσουγκρίζαν και έπιναν με άγια ποτήρια. Κάποιος άλλος, με διακονικό στιχάρι, έπαιζε φουσαρμόνικα. Στο πάτωμα κάθονταν σταυροπόδι μερικές τάχα καλόγριες κι έπαιζαν χαρτιά.

Οι θεατές έσκαγαν στα γέλια.

Κάποιος ζαλίστηκε. Την ώρα πού τον έβγαζαν από την αίθουσα, βρυχιόταν σαν θηρίο, γελώντας αγρία και κουνώντας το κεφάλι, μα έχοντας το βλέμμα

πάντα καρφωμένο στη σκηνή, οι παράξενοι μορφασμοί του χλωμού προσώπου του προκάλεσαν περισσότερο γέλιο...

Στο διάλειμμα οι υπεύθυνοι της παραστάσεως έλεγαν:

— Όσα είδατε είναι μόνο τα λουλούδια, καρποί θα 'ρθουν σε λίγο! Περιμένετε... Στη δεύτερη πράξη θα βγει ο Ροστόβτσεφ, και τότε πραγματικά θα τρελαθείτε!...

Πράξη δεύτερη:

Ό διάσημος ηθοποιός παρουσιάστηκε στη σκηνή κάτω από θύελλα ζητωκραυγών και χειροκροτημάτων. Φορούσε μακρύ, λευκό χιτώνα και στα χέρια του κρατούσε χρυσό Ευαγγέλιο. Παρίστανε το Χριστό. Σύμφωνα με το έργο, έπρεπε να διαβάσει δυο στίχους — μονό δυο στίχους — από τους Μακαρισμούς. Πλησίασε αργά, με ιεροπρέπεια, σ' ένα αναλόγιο και ακούμπησε το Ευαγγέλιο. Με τη βαθιά, κυματιστή φωνή του αναφώνησε:

- *Πρόσχωμεν!*

Στην αίθουσα ξαφνικά βασίλεψε απόλυτη σιωπή.

Ό Ροστόβτσεφ άνοιξε το Ιερό βιβλίο και άρχισε να διαβάζει:

— *Μακάριοι οι πτωχοί τω πνεύματι, ότι αυτών εστίν η βασιλεία των ουρανών...Μακάριοι οι πενθούντες, ότι αυτοί παρακληθήσονται...*

Στο σημείο αυτό έπρεπε να σταματήσει. Εδώ ακριβώς θα απάγγελλε έναν φοβερό, χλευαστικό, βλάσφημο μονόλογο, πού θα τελείωνε με τη φράση: "Φέρτε μου το φράκο και το καπέλο!"

Δεν έγινε όμως αυτό!

Ό ηθοποιός απροσδόκητα σωπαίνει. Και η σιωπή του κρατάει τόσο πολύ, πού από τα παρασκήνια αρχίζουν ν' ανησυχούν. Του υπαγορεύουν τα λόγια πού έπρεπε να πει, του κάνουν απεγνωσμένα νοήματα... αυτός όμως στέκεται σαν μαρμαρωμένος. Δεν ακούει, δεν βλέπει, δεν καταλαβαίνει τίποτα.

Τέλος, σε μια στιγμή, συνταράζεται ολόκληρος. Με τρομαγμένο βλέμμα κοιτάζει το ανοιχτό Ευαγγέλιο. Τα χέρια του τραβάνε σπασμωδικά το χιτώνα. Το πρόσωπο του αλλοιώνεται. Στυλώνει τα μάτια στο βιβλίο και αρχίζει πρώτα να ψιθυρίζει κι έπειτα να διαβάζει όλο και πιο δυνατά:

— *Μακάριοι οι πεινώντες και διψώντες την δικαιοσύνην, ότι αυτοί χορτασθήσονται. Μακάριοι οι ελεήμονες, ότι αυτοί ελεηθήσονται...*

Είναι άπιστευτο: Στο θέατρο, πού πριν από λίγο το δονούσαν οι βλαστήμιες και οι εμπαιγμοί, επικρατεί τώρα νεκρική σιγή. Και μέσα σ' αυτή τη σιγή

κυκλοφορούν, σαν τις πασχαλινές λαμπάδες ολόγυρα στην εκκλησία, τα λόγια του Χρίστου:

— *Υμείς έστε το φως του κόσμου... αγαπάτε τους εχθρούς υμών... προσεύχεσθε υπέρ των επηρεαζόντων υμάς καὶ διωκόντων υμάς...*

Ὁ Ροστόβτσεφ διάβασε αργά και καθαρά ολόκληρο το πέμπτο κεφάλαιο του κατά Ματθαίον ευαγγελίου, και κανένας δεν κουνήθηκε, κανένας δεν διαμαρτυρήθηκε. Μήπως η Ιερόσυλη μεταμόρφωση του ηθοποιού είχε αποκαταστήσει μπροστά στα μάτια τους — όπως, άλλωστε, και στου ίδιου τα μάτια — τη γκρεμισμένη εικόνα του ζωντανού Κυρίου;...

Στα παρασκήνια ακούγονταν δυνατοί ψιθυρισμοί και νευρικοί βηματισμοί. Δεν είναι δυνατόν! Θ' ασειεύεται ο Ροστόβτσεφ! Κάποιο κόλπο σκαρώνει! Να, τώρα, οπού να 'ναι, μ' ένα χτύπημα στα γόνατα, με δυο του λέξεις, θα ξεσηκώσει το κοινό! θα τους κάνει να χτυπιούνται!...

Μα στη σκηνή έγινε κάτι ακόμα πιο απροσδόκητο, πού έκανε αργότερα ολόκληρη τη χώρα να το συζητάει:

Ὁ Ροστόβτσεφ σχημάτισε μ' ευλαβική επίδεκτικότητα πάνω στο σώμα του το σημείο του σταυρού, και είπε:

- Μνήσθητί μου. Κύριε, όταν έλθης εν τη βασιλεία σου!...

Κάτι ακόμα πήγε να πει, αλλά τη στιγμή εκείνη κατέβασαν την αυλαία. Μετά από λίγα λεπτά, μια νευρική φωνή ανακοίνωσε από τα μεγάφωνα:

— *Λόγω ξαφνικής ασθένειας του συντρόφου Ροστόβτσεφ, η σημερινή θεατρική παράσταση ματαιώνεται!*

* Υπονοούν τον Λένιν, του οποίου ο πατέρας λεγόταν Ηλίας.

ΑΝΤΙΑΙΡΕΤΙΣΜΟΝ ΕΓΧΟΛΠΙΟΝ

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ και ΠΑΡΑΘΡΗΣΚΕΙΕΣ
ΚΡΙΤΙΚΗ - ΔΟΓΜΑ - ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ

